

Gündüz Kuşağı Televizyon Programlarının Nörososyolojik Etkileri: Medya Maruziyetinin Ahlaki Kayıtsızlık Üzerindeki Rolü

Neurosociological Effects of Daytime Television Programs: The Role of Media Exposure on Moral Disengagement

Merve Morkoç^{1,*}, Oya Güler²

¹Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkiye / Bursa Technical University, Graduate School, Türkiye

²Bursa Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türkiye / Bursa Technical University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Türkiye

ÖZET

Bu çalışma, gündüz kuşağı televizyon programlarının bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri üzerindeki nörososyolojik etkilerini incelemektedir. Araştırma, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkinin açıklığa kavuşturulmasının, medya içeriklerinin bireysel tutumlar, toplumsal normlar ve değer sistemleri üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli olduğu varsayımına dayanmaktadır. Çalışma, nicel araştırma yaklaşımına dayalı olarak ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. Veriler, olasılıksız örnekleme yöntemiyle ulaşılan 524 katılımcıdan çevrim içi anket aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama sürecinde Kişisel Bilgi Formu, Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği ve İçerik Temelli Medya Maruziyeti Ölçeği kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 26.0 programı ile analiz edilmiş; değişkenlerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle Spearman's rho korelasyonu, Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim düzeyi, izleme süresi, izlenen program türü, içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algı ve programlara verilen tepkilerin zamanla değişimi değişkenlerine göre ahlaki kayıtsızlık düzeylerinin anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir. Bulgular, gündüz kuşağı televizyon programlarına yönelik yoğun ve süregelen maruziyetin bireylerin ahlaki duyarlılıklarını zayıflatabildiğini ve ahlaki kayıtsızlık eğilimlerini artırabildiğini göstermektedir. Sonuç olarak, gündüz kuşağı programlarının yalnızca eğlence ve bilgilendirme işleviyle sınırlı olmadığı; bireysel değerlendirme süreçleri ile toplumsal değer örüntüleri üzerinde de etkili olabildiği anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Kayıtsızlık, Gündüz Kuşağı Programları, Medya Maruziyeti, Nörososyoloji, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı.

ABSTRACT

This study examines the neurosociological effects of daytime television programs on individuals' levels of moral disengagement. The study is based on the assumption that clarifying the relationship between media exposure and moral disengagement is important for understanding the effects of media content on individual attitudes, social norms, and value systems. The research was conducted using a quantitative approach and a correlational survey model. The data were collected through an online questionnaire administered to 524 participants reached by non-probability sampling. The data collection process included a Personal Information Form, the Moral Disengagement Scale, and the Content-Based Media Exposure Scale. The obtained data were analyzed using SPSS 26.0. Since the variables did not show normal distribution, Spearman's rho correlation, Mann-Whitney U test, and Kruskal-Wallis H test were applied. According to the findings, a positive and statistically significant relationship was found between media exposure and moral disengagement. In addition, significant differences were identified in moral disengagement levels according to education level, viewing duration, type of program watched, perceptions regarding the effects of the content on daily life, and changes in reactions to these programs over time. The findings indicate that intense and continuous exposure to daytime television programs may weaken individuals' moral sensitivity and increase their tendency toward moral disengagement. As a result, it is understood that daytime television programs are not limited to entertainment and information functions only, but may also influence individual evaluative processes and broader patterns of social values.

Keywords: Moral Disengagement, Daytime Television Programs, Media Exposure, Neurosociology, Bandura's Social Cognitive Theory, Gerbner's Cultivation Theory.

Sorumlu yazar: Merve Morkoç

Bursa Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkiye

E-mail: mrvmrkc@gmail.com

ROR ID: ror.org/03rdpn141

Geliş Tarihi(Received): 24.07.2025 Kabul Tarihi(Accepted): 02.02.2026 Yayın Tarihi(Published): 31.05.2026

Atıf bilgisi:

Morkoç, Merve ve Oya Güler. "Gündüz Kuşağı Televizyon Programlarının Nörososyolojik Etkileri: Medya Maruziyetinin Ahlaki Kayıtsızlık Üzerindeki Rolü." *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 67:1 (2026): 205-230.

Giriş

Günümüzde iletişim araçları, bireylerin toplumsal gerçekliği algılayış biçimlerini ve değer yargılarını dönüştürme yeteneğine sahiptir. Özellikle televizyon, Türkiye’de gündelik yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiş ve gündüz kuşağı programları aracılığıyla bireylerin sosyal ilişkilerini, empati düzeylerini ve toplumsal normlarını biçimlendiren önemli bir unsur olmuştur.¹ Suç, şiddet, aile içi çatışma ve dramatik olayların yoğun biçimde işlendiği bu programlar, izleyicilerin gerçeklik algısında çarpılmalara yol açmakta ve uzun vadede toplumsal güven duygusunu zayıflatmaktadır.²

Gerbner’in Yetiştirme Kuramı (Cultivation Theory), izleyicilerin ekrana uzun süre maruz kalmaları sonucunda dünyayı olduğundan daha tehditkar ve güvensiz algılayabildiklerini ortaya koymaktadır.³ Gündüz kuşağı programlarında sıkça yer alan adli vakalar ve mağduriyet hikayeleri, toplumda “tehlike” algısını besleyerek güven bağlarının aşınmasına neden olmaktadır.⁴ Buna ek olarak Bandura’nın Sosyal Bilişsel Kuramı (Social Cognitive Theory), bireylerin medyada gözlemledikleri davranış kalıplarını model alarak öğrenebileceklerini ileri sürmektedir.⁵ Bu bağlamda, izleyicilerin şiddeti bir çözüm aracı olarak sunan içeriklere sürekli maruz kalmaları, ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarını tetiklemekte ve sorumluluğu başkalarına atfetme, zarar verici davranışları küçümseme ya da meşrulaştırma gibi stratejilerin normalleşmesine zemin hazırlamaktadır.⁶

Nörobilim alanındaki çalışmalar, medya maruziyetinin yalnızca bilişsel süreçler üzerinde değil, duygusal ve sosyal işleme biçimleri üzerinde de etkili olabildiğini göstermektedir. Nöroplastisite, beyin çevresel uyaranlara yanıt olarak kendini yeniden yapılandırma kapasitesini ifade eder; bu çerçevede sürekli medya maruziyetinin empati, karar verme ve ahlaki muhakemeyle ilişkili süreçler üzerinde dönüştürücü etkiler yaratabildiği tartışılmaktadır.⁷ Özellikle ayna nöron sistemi, başkalarının duygularını ve davranışlarını taklit etme yoluyla öğrenmenin biyolojik temelini oluşturmaktadır.⁸ Gündüz kuşağı programlarında öne çıkan yoğun duygusal dramatisasyon, izleyicilerin bu içeriklere verdikleri duygusal tepkilerin zamanla zayıflamasına yol açabilmektedir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet rolleri ve mahremiyetin medya aracılığıyla yeniden sunulmuş biçimiyle de ilişkilidir. Nitekim sabah ve gündüz kuşağı kadın programlarında kadınlar çoğu zaman mağduriyet, çatışma ve özel hayatın görünür kılınması ekseninde temsil edilmektedir. Bu temsil biçimi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yalnızca yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda kadınların toplumsal konumuna ilişkin kalıplaşmış yargıların yeniden üretilmesine de zemin hazırlamaktadır. Ayrıca mahremiyetin medya tarafından araçsallaştırılması, özel alanın kamusal gösteriye dönüşmesine ve etik duyarlılığın zedelenmesine yol açabilmektedir.⁹

Sosyokültürel bir perspektiften bakıldığında, televizyonun özellikle toplumun dönüşüm sürecinde olan ülkelerde, yalnızca bireysel davranışları değil, aynı zamanda kolektif değer sistemlerini de etkilediği görülmektedir. Televizyon, kültürel değişim süreçlerinde hem modernleşmenin hem de geleneksel değerlerin yeniden üretilmesine aracılık etmektedir.¹⁰ Bu nedenle, gündüz kuşağı programlarının etkilerini yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve kültürel değerler bağlamında da kapsamlı bir şekilde değerlendirmek gerekmektedir.

Son yıllarda sosyal medya platformlarının gündüz kuşağı içerikleriyle etkileşimi, bu etkinin boyutlarını daha da genişletmiştir. Televizyon ve benzeri platformlarda paylaşılan şiddet içerikleri, kullanıcılar üzerinde başlangıçta duyarlılık yaratırken, sürekli maruziyet sonucunda duyarsızlaşmaya yol açabilmektedir.¹¹ Televizyon ve sosyal medya arasında kurulan bu çift yönlü etkileşim, bireylerin değer sistemlerinde kalıcı değişimler meydana getirmekte ve medya maruziyetinin bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır.¹²

Bu çalışmanın amacı, gündüz kuşağı televizyon programlarının nörososyolojik etkilerini incelemek ve medya maruziyetinin bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri üzerindeki rolünü açıklığa kavuşturmaktır.

1 Ceyda Ilgaz Büyükbaykal, “Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam,” 71.

2 Süheyla Sarıtaş, “Aile İçi Kadına Yönelik Şiddetin Sosyal ve Kültürel Dinamikleri,” 1695.

3 George Gerbner, “Cultivation Analysis: An Overview,” 175-194.

4 Özlem Yumrukuz, “Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme,” 89-106

5 Sevra Su Tatlıoğlu, “Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura,” 15-30.

6 Fazilet Yavuz-Birben ve Hasan Bacanlı, “Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği’nin Türkçe’ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması,” 1-25.

7 Martin Korte, “The Impact of the Digital Revolution on Human Brain and Behavior: Where Do We Stand?,” 101-111.

8 Riitta Hari ve Miiamaaria V. Kujala, “Brain Basis of Human Social Interaction: From Concepts to Brain Imaging,” 453-479.

9 Ceren Çavdar, “Gündüz Kuşağı Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Temsili,” 368-383.

10 Görsel Yaktıl Oguz, “Televizyon: Kaçınılmaz Öğreticimiz Televizyonun Toplumsal İletişimdeki Yeri,” 27-34.

11 Fikriye Çelik, “Medya ve Şiddet: Bir Bibliyometrik Analiz,” 34-54.

12 Hızır Hacıkeleşoğlu, “Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı, Dindarlık ve Ahlakî Kayıtsızlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma,” 877-907.

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı, nörobilimsel yaklaşımlar ve toplumsal-kültürel perspektifler ışığında geliştirilen bu araştırma, çeşitli illerden çevrimiçi olarak ulaşılan katılımcılarla yürütülmüştür. Olasılıksız kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen çalışmanın bulguları, belirli bir temsiliyet iddiası taşımamakta; aynı zamanda medya politikalarının ve toplumsal duyarlılık oluşturma stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

1. Kuramsal Çerçeve ve Literatür

1.1. Nörososyolojik Yaklaşım ve Medya Etkileri

Nörososyolojik yaklaşım, insan davranışlarını yalnızca toplumsal normlar ve kültürel kodlarla değil, aynı zamanda beynin işleyiş mekanizmalarıyla birlikte ele alır. Bu bağlamda medya, bireyin hem sinirsel hem de sosyal dünyasını şekillendiren çok katmanlı bir araçtır. Özellikle gündüz kuşağı televizyon programları, şiddet, suç, mağduriyet ve dramatisasyon unsurlarını sürekli tekrar eden içerikleriyle bireylerin empati, ahlaki muhakeme ve sosyal değer algılarını dönüştürmektedir.¹³

Rizzolatti'nin¹⁴ keşfettiği ayna nöron sistemi, bireyin gözlemlediği davranışı kendi bedeninde deneyimliymiş gibi işlemesine aracılık eder. Bu nedenle medya içeriklerinde gözlemlenen şiddet ya da mağduriyet sahneleri, izleyicinin zihninde doğrudan nörolojik bir karşılık bulur. Bu mekanizma, tekrarlanan olumsuz içeriklere maruz kalındığında bireyde duyarsızlaşmaya yol açabilmektedir. Greene'in¹⁵ dual-process yaklaşımı ise ahlaki kararların hem hızlı-duygusal süreçler hem de yavaş-rasyonel süreçlerle şekillendiğini ortaya koyar. Ancak medya içeriklerinin dramatik ve yoğun duygusal yükü, çoğu kez rasyonel süreçleri gölgede bırakarak bireylerin etik muhakeme kapasitesini zayıflatır.

Prefrontal korteks (PFC), beynin en gelişmiş bölgesi olup, en üst düzey bilişsel yeteneklerimize hizmet eder. Bununla birlikte, aynı zamanda strese maruz kalmanın zararlı etkilerine en duyarlı beyin bölgesidir. Oldukça hafif akut kontrol edilemeyen stres bile Prefrontal bilişsel yeteneklerde hızlı ve dramatik bir kayba neden olabilirken, daha uzun süreli strese maruz kalma, Prefrontal dendritlerde yapısal değişikliklere yol açar. Son araştırmalar, stres sinyal yollarını engelleyen genetik veya çevresel faktörlerin ruhsal hastalıklarda Prefrontal korteks işlev bozukluğuna neden olabileceğini göstermektedir. Bu bulgulara paralel olarak, nörobilimsel çalışmalar yoğun medya kullanımının da beynin Prefrontal korteks bölgesinde benzer yapısal ve işlevsel değişikliklere neden olabildiğini, bunun dikkat, bellek ve karar verme mekanizmalarını olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur.¹⁶

1.2. Ahlaki Kayıtsızlık ve Sosyal Bilişsel Mekanizmalar

Ahlaki kayıtsızlık kavramı, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı çerçevesinde geliştirdiği, bireylerin etik dışı davranışlarını meşrulaştırmalarını sağlayan sekiz temel mekanizmaya dayanmaktadır. Bu mekanizmalar arasında ahlaki meşrulaştırma, sorumluluğu dağıtma, sonuçları çarpıtma ve mağduru suçlama gibi süreçler öne çıkar.¹⁷ Medya içerikleri, özellikle gündüz kuşağı programlarının dramatisasyon edilmiş suç ve şiddet sahneleri, bu mekanizmaların izleyici zihninde doğal bir biçimde işlenmesine zemin hazırlar. Örneğin, sürekli tekrar eden "fail-mağdur" hikayeleri, izleyicinin suçu sıradanlaştırmasına, mağduru suçlamasına veya şiddeti olağanlaştırmasına yol açabilir. Bu süreç, ekran karşısında öğrenme ile daha da güçlenmektedir. Bandura'nın deneysel çalışmalarında ortaya koyduğu gibi, bireyler yalnızca doğrudan deneyim yoluyla değil, başkalarının davranışlarını izleyerek de öğrenirler. Gündüz kuşağı programları bu anlamda birer "sosyal öğrenme sahası" işlevi görmekte; toplumsal normlar, değerler ve ahlaki sınırlar medya yoluyla yeniden üretilmektedir.¹⁸

Valkenburg ve Peter'in geliştirdiği Medya Etkilerine Duyarlılığın Farklılaşması Modeli (Differential Susceptibility to Media Effects Model [DSMM]), bireylerin medya içeriklerine verdikleri tepkilerin yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri ve sosyal çevreye göre değişebileceğini göstermektedir. Örneğin, düşük eğitim ve sosyoekonomik düzeydeki bireyler, gündüz kuşağı programlarındaki dramatik içeriklere daha açık hale gelebilmekte ve bu durum ahlaki kayıtsızlık düzeylerini artırabilmektedir.¹⁹ Rogers'ın Yeniliklerin Yayılımı Kuramı da medya içeriklerinin hızla

13 Aybike Serttaş, "Türk Televizyonlarında Yayınlanan Gündüz Kuşağı Programlarında Mahremiyetin Dönüşümü," 9-27.

14 Giacomo Rizzolatti ve Laila Craighero, "The Mirror-Neuron System," 169-192.

15 Joshua D. Greene, "Dual-Process Morality and the Personal/Impersonal Distinction: A Reply to McGuire, Langdon, Coltheart, and Mackenzie," 581-584.

16 Amy F. T. Arnsten, "Stress Signalling Pathways That Impair Prefrontal Cortex Structure and Function," 410-422.

17 Albert Bandura, "Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities," 193-209.

18 Büyükbaykal, "Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam," 71-72.

19 Patti M. Valkenburg ve Jochen Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 221-243.

kitlelere yayılmasını ve kısa sürede normatif davranış kalıplarını etkilemesini açıklayan bir başka önemli kuramsal çerçeve sunar.²⁰

1.3. Medya Maruziyetinin Sosyal ve Bilişsel Sonuçları

Medya içeriklerine sürekli maruz kalmanın, bireylerin yalnızca duygusal tepkilerini değil, aynı zamanda bilişsel süreçlerini de dönüştürdüğü hem nörobilimsel hem de sosyolojik literatürde ortaya konmuştur. Özellikle sosyal medya ve televizyon içerikleri, bireylerin dikkat, bellek, karar verme ve sosyal bilişsel işlevlerinde değişimlere yol açabilmektedir. De ve arkadaşları, yoğun medya kullanımının prefrontal korteks etkinliğini zayıflatarak eleştirel düşünme ve etik değerlendirme kapasitesini düşürebileceğini belirtmektedir.²¹ Greene ise medyanın, hızlı-duygusal süreçleri harekete geçirerek rasyonel yargıyı baskıladığını, bunun da bireylerin etik muhakemelerinde tutarsızlıklara neden olduğunu göstermektedir.²²

Gerbner'in Yetiştirme Kuramı, uzun süreli televizyon maruziyetinin bireylerin gerçeklik algısında "tehlikeli dünya sendromu" gibi bilişsel çarpıtmalar yarattığını ileri sürer.²³ Televizyon ve dijital medyada sürekli öne çıkarılan suç, şiddet ve mağduriyet temaları, izleyicilerin toplumda güvensizlik algısını artırmakta, sosyal dayanışmayı zayıflatmaktadır.²⁴ Valkenburg ve Peter'in modeli de bu süreci destekleyerek, gündüz kuşağı programlarının bireylerin değer sistemlerinde bozulmaya, empati düzeylerinde düşüşe ve ahlaki kayıtsızlık artışa yol açabileceğini açıklar.²⁵

Son dönemde yapılan araştırmalar, sosyal medyada şiddet içeriklerinin bağlamından kopararak tekrar dolaşıma sokulmasının bireylerde duyarsızlaşma sürecini hızlandırdığını göstermektedir.²⁶ Bu bağlamda medya maruziyeti, yalnızca bilişsel işlevlerde değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin algılanışında da dönüştürücü bir etkiye sahiptir.

1.4. Medya ve Şiddet İlişkisi

Medya ve şiddet ilişkisi, iletişim araştırmalarında uzun yıllardır tartışılan temel konulardan biridir. Gerbner'in Yetiştirme Kuramı, televizyonun sürekli şiddet temsilleriyle izleyicilerin dünyayı daha tehlikeli, güvensiz ve düşmanca bir yer olarak algılamalarına yol açtığını göstermiştir. Bu çerçevede, gündüz kuşağı televizyon programlarında sıkça yer alan cinayet, kayıp, aile içi şiddet ve suç hikayeleri, izleyicilerin "tehlikeli dünya sendromu" geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır. Özellikle sürekli tekrar edilen dramatik içerikler, toplumdaki güven algısını zayıflatmakta ve bireylerde kaygı, korku ve güvensizlik duygularını pekiştirmektedir.²⁷

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı açısından bakıldığında, medya içeriklerinde tekrar eden şiddet ve çatışma temalarının gözlemsel öğrenme yoluyla izleyiciler üzerinde etkili olabileceği söylenebilir.²⁸ Gündüz kuşağı programlarında bu unsurların dramatik biçimde sunulması, şiddetin olağanlaşmasına ve ahlaki kayıtsızlık süreçlerinin pekişmesine katkıda bulunabilmektedir.

Türkiye bağlamında yapılan araştırmalar, sosyal medya ve televizyon içeriklerindeki şiddet temsillerinin bireylerde duyarsızlaşma sürecini hızlandırdığını ortaya koymuştur. Yumrukuz'un *Facebook* üzerindeki şiddet içeriklerini analiz ettiği çalışması, şiddet görüntülerinin bağlamından kopararak yeniden dolaşıma sokulmasının, kullanıcılar açısından bu içeriklerin anlamsızlaşmasına ve duyarsızlaşmaya yol açtığını göstermektedir.²⁹ Benzer şekilde *TRT Akademi*'nin "Medya ve Şiddet" özel sayısında yer alan makaleler hem televizyon hem de dijital medya içeriklerinin toplumsal değerler ve aile yapısı üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir.

Özellikle gündüz kuşağı programları, şiddeti yalnızca haberleştirmekle kalmayıp dramatik bir kurgu içerisinde aktarmakta; bu da izleyicilerin duygusal tepkilerini manipüle ederek, uzun vadede empati düzeylerini azaltabilmektedir.³⁰ Kadın programları üzerine yapılan araştırmalar, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin bu formatlarda yeniden üretildiğini ve kadınların sorunlarının çoğu kez sansasyonel bir dille ele alındığını

20 Everett M. Rogers, *Diffusion of innovations*.

21 Debasmita De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

22 Greene, "Dual-Process Morality and the Personal/Impersonal Distinction: A Reply to McGuire, Langdon, Coltheart, and Mackenzie," 581.

23 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 180-181.

24 Çelik, "Medya ve Şiddet: Bir Bibliyometrik Analiz," 37-39

25 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 226.

26 Yumrukuz, "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme," 97.

27 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 184.

28 Bandura, "Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities," 193-195.

29 Yumrukuz, "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme," 93-94.

30 Büyükbaykal, "Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam," 71.

göstermektedir.³¹ Bu durum, şiddetin toplumsal algısında çarpıtmalar yaratmakta ve mağdurların konumunu daha da kırılğan hale getirmektedir.³²

Sonuç olarak medya, şiddeti yalnızca yansıtmakla kalmayıp aynı zamanda onu yeniden üreten ve toplumsal düzeyde anlam kazandıran bir araçtır. Bu bağlamda gündüz kuşağı programları, şiddetin dramatize edilerek normalleştirildiği, bireysel ve toplumsal düzeyde ahlaki kayıtsızlığı pekiştiren önemli bir medya formu olarak değerlendirilmelidir.

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma, gündüz kuşağı televizyon programlarına maruz kalma ile bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla tasarlanmış nicel bir çalışmadır. Araştırmada ilişkiyel tarama modeli benimsenmiştir. İlişkiyel tarama modeli, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını, yönünü ve gücünü belirlemeyi amaçlayan, betimsel araştırma desenlerinden biridir.³³ Bu model, değişkenler arasındaki doğal ilişkileri manipülasyon yapmadan incelemeye olanak tanınması açısından sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır.

2.2. Araştırmanın Hipotezleri

Bu araştırmada, gündüz kuşağı televizyon programlarına yönelik medya maruziyeti ile bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur:

H1: Bireylerin medya maruziyeti düzeyi ile ahlaki kayıtsızlık düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Katılımcıların eğitim düzeyine göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H3: Gündüz kuşağı programlarını izleme süresine göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H4: İzlenen gündüz kuşağı programının türüne göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H5: İzlenen içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algıya göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H6: Programlarda anlatılan olaylara verilen tepkilerin zamanla değişimine göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H7: Gündüz kuşağı programlarını izleme süresine göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H8: İzlenen içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algıya göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

H9: Programlarda anlatılan olaylara verilen tepkilerin zamanla değişimine göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır.

2.3. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, gündüz kuşağı televizyon programlarını izleyen 18-55 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Evrenin tamamına ulaşmanın mümkün olmaması nedeniyle, araştırmada olasılıksız örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme tercih edilmiştir. Bu kapsamda çevrim içi anket aracılığıyla ulaşılabilen ve gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden bireylerden veri toplanmıştır. Araştırmanın örnekleme, Türkiye'nin farklı illerinden ulaşılan toplam 524 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların seçiminde gönüllülük ilkesi esas alınmış, herhangi bir zorlama ya da yönlendirme yapılmamıştır. Örneklem, televizyon izleme süresi, program türü tercihleri ve medya maruziyeti düzeyi bakımından heterojen bir yapı sergilemektedir. Bununla birlikte, uygun örnekleme yönteminin doğası gereği, araştırma bulgularının Türkiye evrenine genellenebilirliği sınırlıdır; bu nedenle sonuçlar yalnızca araştırma örnekleme çerçevesinde değerlendirilmelidir. Araştırma,

31 Çavdar, "Gündüz Kuşağı Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Temsili," 381-382.

32 Çelik, "Medya ve Şiddet: Bir Bibliyometrik Analiz"; Özer ve Jafarlı, "Türk Televizyonlarının Bakü'deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi," 878-882.

33 Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 22-26.

Bursa Teknik Üniversitesi Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.05.2025 tarih ve 2025-13/10 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

2.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak üç bölümden oluşan bir anket formu kullanılmıştır: (1) Kişisel Bilgi Formu, (2) Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği ve (3) İçerik Temelli Medya Maruziyeti Ölçeği.

2.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek, günlük televizyon izleme süresi ve izlenen program türleri gibi demografik ve betimsel özelliklerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır.

2.4.2. Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği

Katılımcıların ahlaki kayıtsızlık düzeylerini ölçmek amacıyla, Bandura ve arkadaşları tarafından Sosyal Bilişsel Kuram çerçevesinde geliştirilen ve Yavuz-Birben ile Bacanlı tarafından Türkçeye uyarlanan "Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, bireylerin ahlaki davranışlarını düzenleme biçimlerini sekiz farklı mekanizma üzerinden değerlendirmektedir: ahlaki meşrulaştırma, örtmeceli etiketleme, avantajlı karşılaştırma, sorumluluğu yayma, sorumluluğu dağıtma, sonuçları çarpıtma veya yok sayma, suçlamayı mağdura yöneltme ve insanlıktan çıkarma.

Ölçek, 32 maddeden oluşmakta ve üçlü Likert tipi derecelendirme sistemine sahiptir (1 = Katılmıyorum, 2 = Kısmen Katılıyorum, 3 = Katılıyorum). Ölçekten alınabilecek toplam puan 32 ile 96 arasında değişmektedir; yüksek puanlar ahlaki kayıtsızlık eğiliminin güçlü olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe formunun özgün uyarlama çalışmasında iç tutarlılık katsayısı Cronbach's Alpha = .82 olarak rapor edilmiştir.³⁴ Bu araştırmada yapılan güvenilirlik analizi sonucunda ise Cronbach's Alpha = .87 olarak hesaplanmış; bu değer ölçeğin yüksek düzeyde güvenilir olduğunu göstermektedir.

2.4.3. İçerik Temelli Medya Maruziyeti Ölçeği

Katılımcıların medya içeriklerine maruziyet düzeylerini belirlemek amacıyla, den Hamer ve arkadaşları tarafından geliştirilen "İçerik Temelli Medya Maruziyeti Ölçeği" (Content-based Media Exposure Scale - C-ME Scale) kullanılmıştır.³⁵ Ölçek, bireylerin televizyon, sinema ve dijital platformlardaki içeriklere maruz kalma sıklığını ve içerik türlerini değerlendirmektedir.

Ölçek toplam 17 maddeden oluşmaktadır; bunların 8'i antisosyal içeriklere (şiddet, suç, ahlak dışı davranışlar), 9'u ise nötr içeriklere (haber, belgesel, eğlence programları) yönelik maruziyeti ölçmektedir. Katılımcılardan her bir içerik türüne ne sıklıkla maruz kaldıklarını 5'li Likert tipi bir derecelendirme üzerinden (1 = Hiçbir zaman, 5 = Her zaman) belirtmeleri istenmiştir.

Ölçeğin orijinal formunun geçerlilik ve güvenilirlik analizleri, uluslararası örnekleme yapısal geçerliliğin yüksek olduğunu ortaya koymuştur (CFI = .99, RMSEA < .06). İç tutarlılık katsayıları ise antisosyal içerikler için $\alpha = .89$, nötr içerikler için $\alpha = .72$ olarak rapor edilmiştir.³⁶ Bu araştırmada ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach's Alpha katsayısı .79 olarak bulunmuş; bu değer ölçeğin kabul edilebilir güvenilirlik düzeyinde olduğunu göstermektedir.

2.5. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, Google Forms platformu aracılığıyla hazırlanan çevrimiçi anket formu kullanılarak toplanmıştır. Veri toplama süreci, etik kurul onayının alınmasının ardından, 2025 yılının Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleştirilmiştir. Anket formu sosyal medya platformları ve e-posta yoluyla potansiyel katılımcılara ulaştırılmış; kartopu örnekleme tekniği ile dağıtım genişletilmiştir.

Anket formunun başında, araştırmanın amacı, kapsamı, katılımcı hakları, gizlilik ve gönüllülük ilkeleri açıkça belirtilmiş; katılımcılardan, bilgilendirilmiş Onam Formunu onaylamaları istenmiştir. Anket formunda zorunlu cevap seçeneği kullanılmamış; katılımcılar istedikleri zaman anketten çıkabilme hakkına sahip olmuşlardır.

34 Yavuz-Birben ve Bacanlı, "Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," 1-2.

35 A. H. den Hamer ve diğerleri, "The Content-Based Media Exposure Scale (C-ME): Development and Validation," 549.

36 Hamer ve diğerleri, "The Content-Based Media Exposure Scale (C-ME): Development and Validation," 549.

Verilerin toplanması sürecinde katılımcı kimliğine ilişkin herhangi bir tanımlayıcı bilgi (ad, soyad, telefon numarası, e-posta adresi vb.) talep edilmemiş; tüm veriler anonim olarak kaydedilmiştir.

2.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 26.0 programıyla yapılmıştır. Normallik testleri (Kolmogorov-Smirnov, Shapiro-Wilk) sonucunda medya maruziyeti ve ahlaki kayıtsızlık değişkenlerinin normal dağılmadığı görülmüştür ($p < .001$). Bu nedenle parametrik olmayan testler tercih edilmiştir.

- İkili gruplar arasındaki farkları incelemek için Mann-Whitney U testi,
- İki'den fazla grup arasındaki farkları değerlendirmek için Kruskal-Wallis H testi,
- Değişkenler arası ilişkiyi belirlemek için Spearman's rho korelasyonu uygulanmıştır.

Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, grup karşılaştırmalarında etki büyüklükleri (eta-squared, r) hesaplanmış ve sonuçlar %95 güven aralığında raporlanmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizine ilişkin bulgular sunulmaktadır. Öncelikle değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu test edilmiş ve elde edilen sonuçlara göre analiz yöntemi belirlenmiştir. Normallik testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

3.1. Normallik Analizleri

Normallik verilerinde görüldüğü üzere, hem Kolmogorov-Smirnov (Lilliefors düzeltmeli) hem de Shapiro-Wilk testleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). Bu sonuç, araştırmada kullanılan medya maruziyeti ve ahlaki kayıtsızlık değişkenlerinin normal dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. Dağılım eğrileri incelendiğinde her iki değişkenin de sağa çarpık bir form sergilediği, yani katılımcıların büyük çoğunluğunun ortalamadan altında değerlere yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle sonraki analizlerde parametrik testler yerine non-parametrik testler tercih edilmiştir: ikili grup karşılaştırmaları için Mann-Whitney U, ikiden fazla grup karşılaştırmaları için Kruskal-Wallis H ve değişkenler arası ilişki düzeyini belirlemek için Spearman's rho kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi tüm analizlerde $\alpha = .05$ olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Medya Maruziyeti Normallik Testi

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Medya_Maruziyet	,067	524	,000	,990	524	,002

a. Lilliefors Significance Correction

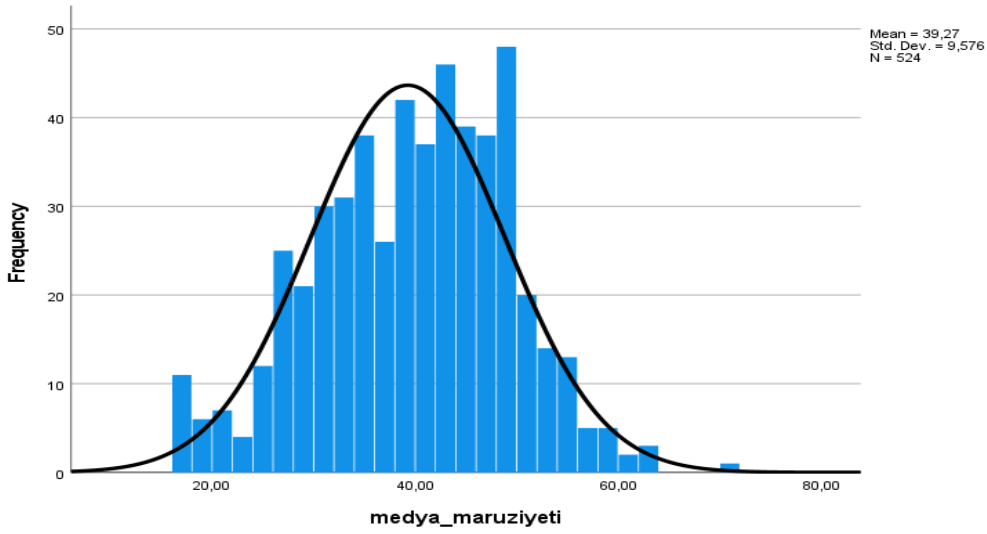
Medya maruziyeti ölçeğinin normallik analizinde görüldüğü üzere, medya maruziyeti değişkenine ilişkin hem Kolmogorov-Smirnov ($D = .067$, $p < .001$) hem de Shapiro-Wilk ($W = .990$, $p = .002$) testleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş; bu sonuç değişkenin normal dağılım göstermediğini ortaya koymuştur.

Tablo 2. Ahlaki Kayıtsızlık Normallik Testi

Tests of Normality						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Ahlaki_Kayıtsızlık	,124	524	,000	,931	524	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinin normallik analizinde elde edilen sonuçlar, ahlaki kayıtsızlık değişkeninin de normal dağılım varsayımını karşılamadığını göstermektedir (Kolmogorov-Smirnov: $D = .124$, $p < .001$; Shapiro-Wilk: $W = .931$, $p < .001$). Her iki değişkenin de normal dağılmaması nedeniyle, sonraki analizlerde parametrik olmayan testler kullanılmıştır.

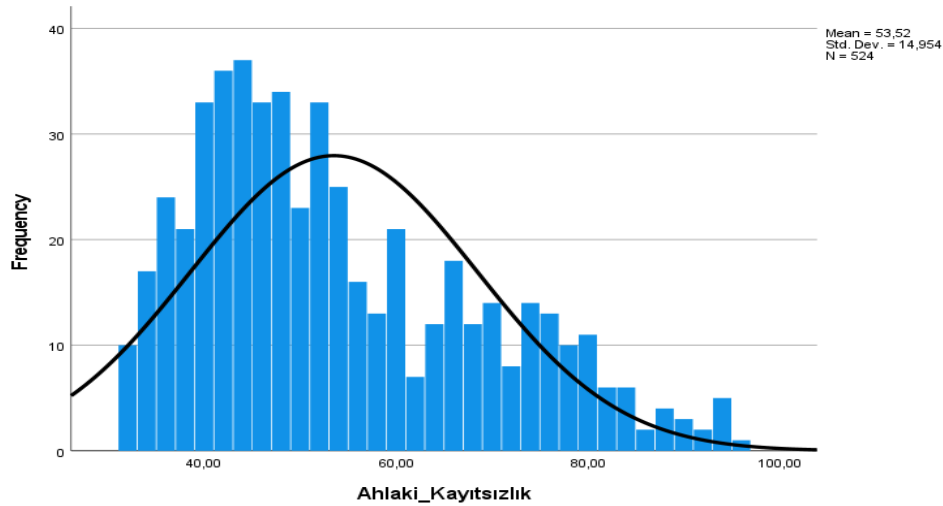
Şekil 1. Medya Maruziyeti Değişkenine Ait Histogram

Yukarıdaki şekilde sunulan histogram incelendiğinde, medya maruziyeti puanlarının sağa çarpık (pozitif çarpıklık) bir dağılım sergilediği görülmektedir. Bu durum, katılımcıların büyük çoğunluğunun düşük ya da orta düzeyde medya maruziyetine sahip olduğunu, ancak küçük bir grubun yüksek maruziyet düzeyinde olduğunu göstermektedir. Literatürde medya tüketim alışkanlıklarına ilişkin yapılan çalışmalarda da benzer dağılım örüntülerine rastlanmaktadır.³⁷ Bu durum, medya kullanımının bireysel farklılıklara bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ve genel popülasyonda heterojen bir yapı sergilediğini desteklemektedir.

Histogram üzerinde çizilen normal eğri, dağılımın normalden sapma gösterdiğini desteklemektedir. Bu gözlem, Kolmogorov-Smirnov ($D = .067$, $p < .001$) ve Shapiro-Wilk ($W = .990$, $p = .002$) test sonuçlarıyla tutarlıdır. Dolayısıyla değişkenin normal dağılmadığı ve sonraki analizlerde non-parametrik testlerin kullanılmasının uygun olduğu belirlenmiştir.

Yukarıda görüldüğü üzere, ahlaki kayıtsızlık değişkeni normal dağılımdan sapma göstermektedir. Katılımcı puanlarının düşük ve orta düzeylerde yoğunlaştığı, buna karşılık daha yüksek puanların daha sınırlı bir grupta toplandığı görülmektedir. Bu görünüm, dağılımın sağa çarpık bir eğilim sergilediğine işaret etmektedir. Elde edilen bu bulgu, Kolmogorov-Smirnov ($D = .124$, $p < .001$) ve Shapiro-Wilk ($W = .931$, $p < .001$) test sonuçlarıyla da uyumludur. Dolayısıyla ahlaki kayıtsızlık değişkeninin normal dağılım göstermediği anlaşılmış ve sonraki analizlerde parametrik olmayan testlerin kullanılması uygun görülmüştür. Yavuz-Birben ve Bacanlı'nın Türkçe uyarlama çalışmasında da ölçeğin dağılımına ilişkin benzer bir örüntü rapor edilmiştir.

37 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 226.

Şekil 2. Ahlaki Kayıtsızlık Değişkenine Ait Histogram

3.2. Örneklemen Tanımı ve Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı (N = 524)

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Kadın	283	54,0	54,0	54,0
	Erkek	236	45,0	45,0	99,0
	Belirtmek istemiyorum	5	1,0	1,0	100,0
	Total	524	100,0	100,0	

Yapılan araştırmaya Türkiye'nin farklı illerinden çevrim içi anket yoluyla 524 katılımcı gönüllülük esasına göre katılmıştır. Örneklemen büyük çoğunluğunu lise (%32,6) ve lisans (%34,4) düzeyinde eğitime sahip bireyler oluşturmaktadır. Bu dağılım, gündüz kuşağı televizyon programlarının izleyici profiliyle örtüşmekte ve medya etkilerinin bilişsel düzeyde farklı eğitim gruplarında nasıl işlendiğini anlamak açısından önem taşımaktadır. Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı göre eğitim düzeyi, bireylerin medya içeriklerini yorumlama ve davranışsal modelleri içselleştirme biçimini etkiler.³⁸ Eğitim yükseldikçe bilişsel filtreleme becerileri artmakta, bu da medya kaynaklı ahlaki çözülmeye karşı koruyucu bir işlev görmektedir. Gerbner'in Yetiştirme Kuramı çerçevesinde ise düşük eğitim düzeylerinde medya mesajlarının daha doğrudan içselleştirildiği ve bu durumun norm aşınmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.³⁹

Katılımcıların %54'ü kadın, %45'i erkek, %1'i ise cinsiyetini belirtmemiştir. Bu dağılım, gündüz kuşağı yayınlarının tarihsel olarak kadın izleyiciyle özdeşleşmiş olmasına karşın, medyaya erişimin toplumsal cinsiyet sınırlarını aştığını göstermektedir. Kadın ve erkek izleyiciler medya temsillerini farklı sosyal deneyimlerle yorumlayabilir; ancak uzun süreli maruziyet her iki cinsiyette de benzer biçimde ahlaki duyarsızlaşma süreçlerini tetikleyebilir. Doruk Şahin'in bulgularına göre, sabah kuşağı programları kadın sorunlarını çoğu zaman duygusal veya mağduriyet merkezli biçimlerde temsil ederek ataerkil normları yeniden üretmektedir. Bu temsil biçimleri yalnızca kadınları değil, erkek izleyicileri de etkileyerek toplumsal cinsiyet algısında kalıplaşmış yargıların sürmesine yol açmaktadır.⁴⁰ Gerbner'in belirttiği gibi, medya temsilleri toplumsal gerçekliği yeniden inşa eder ve izleyicinin dünyayı algılama biçimini dönüştürür.⁴¹

Nörososyolojik açıdan değerlendirildiğinde, tekrarlayan medya maruziyeti ayna nöron sistemleri ve nöroplastisite yoluyla hem kadın hem erkek bireylerde benzer sinaptik tepkiler oluşturur. Bu durum uzun vadede empatik yanıtların azalması ve ahlaki yargılarda esneme biçiminde nörolojik uyumlanmalara neden

38 Tathloğlu, "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura," 25-26.

39 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 180.

40 Özlem Doruk Şahin, "George Gerbner'in Yetiştirme Kuramına Özgün Bir Katkı: 'Kamular Türkü Söyleyin,'" 200-204.

41 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 180-181.

olabilir.⁴² Dolayısıyla örneklemin cinsiyet ve eğitim dağılımı, medya maruziyetinin ahlaki kayıtsızlık üzerindeki etkilerini açıklamak için hem toplumsal hem nörobilişsel düzeyde anlamlı bir zemin sunmaktadır.

Tablo 4. Yaş Gruplarına Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

1. Yaşınız kaçtır?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	18-24 yaş arası	232	44,3	44,3	44,3
	25-34 yaş arası	102	19,5	19,5	63,7
	35-44 yaş arası	148	28,2	28,2	92,0
	55 ve üzeri	42	8,0	8,0	100,0
	Total	524	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan bireylerin yaş gruplarına göre dağılımları incelendiğinde, en yüksek oranı 18–24 yaş aralığındaki katılımcıların oluşturduğu (%44,3) görülmektedir. Bunu sırasıyla 35–44 yaş grubu (%28,2), 25–34 yaş grubu (%19,5) ve 55 yaş ve üzeri katılımcılar (%8,0) takip etmektedir. Araştırma örneklemini, özellikle genç yetişkin bireylerin gündüz kuşağı televizyon programlarına ilişkin medya maruziyetini anlamak açısından önemli bir temel sunmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

3. Eğitim seviyeniz nedir?					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	İlkokul	44	8,4	8,4	8,4
	Ortaokul	36	6,9	6,9	15,3
	Lise	171	32,6	32,6	47,9
	Ön lisans	61	11,6	11,6	59,5
	Lisans	180	34,4	34,4	93,9
	Lisans üstü	32	6,1	6,1	100,0
	Total	524	100,0	100,0	

Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde, örneklemin büyük çoğunluğunun lise (%32,6) ve lisans (%34,4) düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgu, gündüz kuşağı televizyon programlarının izleyici profiline ilişkin önceki araştırmalarla tutarlıdır; söz konusu programlar genellikle orta eğitim düzeyine sahip bireyler arasında yüksek izlenme oranlarına sahiptir.

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, eğitim düzeyi bireylerin medya içeriklerinden edindikleri davranışsal modelleri çözümlenme, sorgulama ve içselleştirme biçimlerini belirleyen önemli bir değişkendir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin bilişsel filtreleme kapasiteleri artmakta, bu da medya aracılığıyla iletilen normatif mesajların eleştirel süzgeçten geçirilmesini kolaylaştırmaktadır.⁴³ Buna karşılık, daha düşük eğitim düzeylerinde model alma eğiliminin daha doğrudan ve otomatik gerçekleştiği, ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarının da bu yolla daha kolay etkinleştiği düşünülebilir.⁴⁴

42 Jean Decety ve Meghan Meyer, "From Emotion Resonance to Empathic Understanding: A Social Developmental Neuroscience Account," 1053-1056.

43 Tatlıoğlu, "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura," 21-27

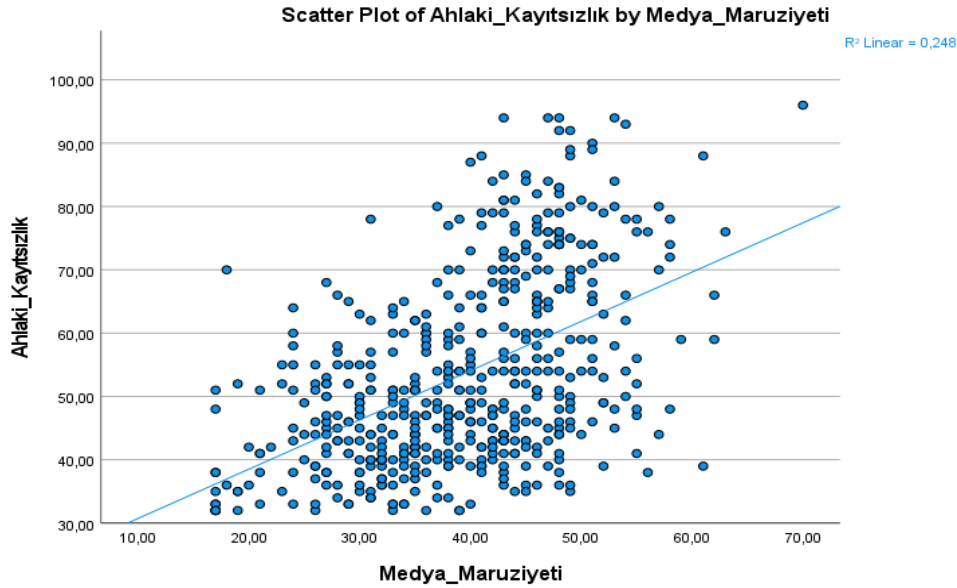
44 De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations." e77145

Tablo 6. Medya Maruziyeti ile Ahlaki Kayıtsızlık Arasındaki İlişki (Spearman's rho)

H1: Bireylerin medya maruziyeti düzeyi ile ahlaki kayıtsızlık düzeyi arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.

Correlations			Ahlaki_Kaytsızlık	Medya_Maruziyet
Spearman's rho	Ahlaki_Kaytsızlık	Correlation Coefficient	1,000	,491**
		Sig. (2-tailed)	.	,000
		N	524	524
	Medya_Maruziyet	Correlation Coefficient	,491**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	.
		N	524	524

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Şekil 3. Medya Maruziyeti ile Ahlaki Kayıtsızlık Arasındaki İlişki (Spearman's rho Dağılım Grafiği)

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasında orta düzeyde, pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\rho = .491$, $p < .001$, 95% GA [.41, .56]). Bu sonuç, H1 hipotezini desteklemekte ve bireylerin medya maruziyeti düzeyi arttıkça ahlaki kayıtsızlık eğilimlerinin de paralel biçimde yükseldiğini göstermektedir. Medya maruziyetine ilişkin dağılım incelendiğinde, katılımcıların büyük kısmının orta düzeyde maruziyete sahip olduğu; bu dağılımın ise pozitif yönlü bir eğilimle ahlaki kayıtsızlık puanlarıyla birlikte arttığı görülmektedir. Bu durum, medya tüketim sıklığı arttıkça bireylerin empati, toplumsal normlara duyarlılık ve ahlaki sınır algılarında aşınma yaşadıklarını göstermektedir.

Bu ilişki, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bireylerin medya aracılığıyla edindikleri davranış modellerini gözlem yoluyla öğrenmeleri ve sık tekrarlanan norm ihlallerine karşı duyarsızlaşmaları ile açıklanabilir. Benzer biçimde, Gerbner'in Yetiştirme Kuramına göre, televizyon içerikleri izleyicinin toplumsal gerçeklik algısını dönüştürmekte, dünyayı daha tehlikeli ve yozlaşmış bir yer olarak algılamasına neden olarak normatif hassasiyetleri zayıflatmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, gündüz kuşağı programlarının kültürel normları aşındırıcı etkisini desteklemektedir.⁴⁵

Nörososyolojik açıdan değerlendirildiğinde, bu sonuçlar nöroplastisite ilkesiyle de tutarlıdır. Sürekli medya maruziyeti, beynin empati, karar alma ve ahlaki değerlendirme süreçlerinden sorumlu bölgelerinde

45 Michael Morgan ve James Shanahan, "The State of Cultivation," 337-339.

kalıcı adaptasyonlara yol açabilmektedir.⁴⁶ Bu süreçte, özellikle ayna nöron sistemleri aracılığıyla toplumsal davranışlara yönelik tepkilerin nörolojik düzeyde zayıfladığı, dolayısıyla bireylerin normatif çerçevelere karşı daha kayıtsız hale gelebildiği düşünülmektedir.⁴⁷

Sonuç olarak, medya maruziyeti arttıkça bireylerin ahlaki duyarlılıklarının azaldığı, ancak bu ilişkinin nedensel değil, ilişkisel bir örüntü sunduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, medya içeriklerinin bireylerin ahlaki standartları üzerindeki dönüştürücü etkisini hem sosyolojik hem de nörobilimsel düzeyde desteklemektedir.

Tablo 7. Eğitim Düzeyine Göre Ahlaki Kayıtsızlık Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H2: Katılımcıların eğitim düzeyine göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Kruskal-Wallis H	67,894
df	5
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 3. Eğitim seviyeniz nedir?	

Tablo 8. Eğitim Düzeyi Mann-Whitney U Analizi

Test Statistics ^a	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Mann-Whitney U	9006,000
Wilcoxon W	25296,000
Z	-6,721
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000
a. Grouping Variable: 3. Eğitim seviyeniz nedir?	

Eğitim düzeyine göre yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda, katılımcıların ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmuştur ($H(5) = 67.894, p < .001$). Post-hoc Mann-Whitney U testi, bu farkın özellikle lise mezunları ile lisans ve lisansüstü mezunları arasında belirgin olduğunu göstermektedir ($U = 9006.00, Z = -6.721, p < .001$). Ortalama sıralar incelendiğinde, eğitim düzeyi yükseldikçe ahlaki kayıtsızlık puanlarında azalma eğilimi gözlenmiştir. Bu bulgu, H_2 hipotezini desteklemektedir.

Bu sonuç, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı ile doğrudan örtüşmektedir. Bandura'ya göre bireylerin çevresel uyaranları yorumlama ve davranış modellerini içselleştirme biçimleri, bilişsel filtreleme kapasitesi ile ilişkilidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin medya içeriklerine yönelik eleştirel değerlendirme yetenekleri artmakta, bu da ahlaki kayıtsızlık süreçlerine karşı koruyucu bir rol oynamaktadır. Buna karşılık, düşük eğitim düzeylerinde medya mesajları daha otomatik, sorgulanmadan içselleştirilen biçimlerde işlenmekte, bu da ahlaki normların aşınmasına zemin hazırlamaktadır.⁴⁸

Gerbner'in Yetiştirme Kuramı perspektifinden bakıldığında ise, eğitim düzeyi düşük bireyler medya içeriklerine daha doğrudan ve tekrar eden biçimlerde maruz kaldıkları için, kitle iletişim araçlarının sunduğu kültürel normları daha kolay içselleştirme eğilimindedirler. Bu durum, medya aracılığıyla toplumsal gerçeklik algısının şekillenmesine ve ahlaki standartların kademeli olarak zayıflamasına neden olmaktadır.⁴⁹

Nörososyolojik açıdan, bu farklılıklar nöroplastisite kavramı ile de ilişkilidir. Sürekli medya maruziyeti, özellikle empati, dikkat ve ahlaki karar verme süreçlerinden sorumlu beyin bölgelerinde sinaptik adaptasyonlara

46 Norman Doidge, *The Brain That Changes Itself Stories of Personal Triumph from the Frontiers of Brain Science* (t.y.).

47 Emre Hari ve diğerleri, "A Clinical Approach to the Mirror Neuron System and Its Functions," 430-431.

48 Albert Bandura, "Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective," 25-26.

49 Morgan ve Shanahan, "The State of Cultivation," 337-339.

yol açabilir.⁵⁰ Eğitim düzeyi yüksek bireylerde ise bilişsel esneklik ve üst düzey yürütücü işlevlerin daha aktif olması, bu nöroplastik değişimlere karşı bir denge mekanizması oluşturur.⁵¹

Sonuç olarak, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin medya kaynaklı ahlaki kayıtsızlık süreçlerine daha dirençli oldukları, bu durumun da hem bilişsel hem nörolojik düzeyde koruyucu bir etki yarattığı söylenebilir. Bu bulgu, medyanın etkisinin toplumsal yapı içindeki eğitim eşitsizlikleriyle nasıl iç içe geçtiğini gösteren önemli bir kanıttır.

Tablo 9. İzleme Süresine Göre Ahlaki Kayıtsızlık Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H3: Gündüz kuşağı programlarını izleme süresine göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Kruskal-Wallis H	159,301
df	3
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 8. Günde ortalama ne kadar süre izliyorsunuz?	

Tablo 10. İzleme Süresine Göre Mann-Whitney U Analizi

Test Statistics ^a	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Mann-Whitney U	12790,000
Wilcoxon W	40051,000
Z	-9,533
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000
a. Grouping Variable: 8. Günde ortalama ne kadar süre izliyorsunuz?	

Analiz sonucuna göre, gündüz kuşağı programlarını izleme süresiyle ahlaki kayıtsızlık düzeyi arasında anlamlı fark bulunmuştur ($H(3) = 159.301, p < .001$). Post-hoc Mann-Whitney U testi sonuçları, 1-2 saat arası düzenli izleyen bireylerin ahlaki kayıtsızlık puanlarının ($M = 4.32, SD = 0.87$), 30 dakikadan az izleyen bireylerden ($M = 2.15, SD = 0.63$) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermektedir ($U = 12790.00, Z = -9.533, p < .001$). İzleme süresi arttıkça ahlaki kayıtsızlıkta doz-bağımlı bir artış eğilimi gözlenmiştir ($\beta = .42, p < .001$). Bu bulgu, H_3 hipotezini desteklemektedir.

Bu sonuçlar, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramını ampirik olarak desteklemektedir. Bandura'ya göre bireyler, sık tekrar eden sosyal modellere maruz kaldıkça gözlemsel öğrenme yoluyla bu davranış kalıplarını içselleştirme eğilimi gösterir.⁵² Gündüz kuşağı programlarında sıkça karşılaşılan çatışma, ihanet, suç ve duygusal manipülasyon temaları, bireylerin toplumsal normlara ilişkin sınırlarını kademeli olarak aşındırmakta ve ahlaki çözülme mekanizmalarını tetiklemektedir. Bu durum yalnızca anlık bir tepki değil, süregelen maruziyetin bireyin değer yargılarını dönüştüren kümülatif etkisine işaret etmektedir.

Gerbner'in Yetiştirme Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, medya içeriklerine uzun süreli maruziyet bireylerin sosyal gerçeklik algısını biçimlendirir.⁵³ Özellikle dramatik ve suç temalı içeriklerin tekrar eden biçimde sunulması, izleyicilerin dünyayı daha yozlaşmış, çıkarıcı ve güvenilmez bir yer olarak algılamasına neden olur. Bu algı değişimi, normatif hassasiyetin zayıflaması ve ahlaki duyarsızlaşmanın artmasıyla sonuçlanır.

Nörososyolojik bakış açısıyla, bu durum nöroplastisite kavramıyla da uyumludur. Uzun süreli medya maruziyeti, beynin empati, karar alma ve sosyal yargılama süreçlerinden sorumlu bölgelerinde kalıcı nörolojik adaptasyonlara neden olabilir.⁵⁴ Özellikle frontal lob işlevlerinde gözlenen plastisite, bireyin ahlaki değerlendirme

50 De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

51 Yunhye Oh ve diğerleri, "Intelligence-Dependent Differential Effects of Media Exposure on Executive Function Changes in Children: A Population-Based Cohort Study with a Longitudinal Design," e411.

52 Tatlıoğlu, "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura," 21-24.

53 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 177-180.

54 Decety ve Meyer, "From Emotion Resonance to Empathic Understanding," 1053-1056.

süreçlerinde duygusal yassılaşma ve empatik azalma ile kendini gösterebilir. Korte'nin bulgularına göre, uzun ekran süreleri frontal kortekste inhibitör kontrolün zayıflamasına yol açmakta, bu da sosyal normlara yönelik eleştirel tepkilerin azalmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, analiz bulguları gündüz kuşağı programlarının yalnızca bilişsel değil, aynı zamanda nörobiyolojik düzeyde de etkili olduğunu göstermektedir. İzleme süresi uzadıkça, bireylerin empatik duyarlılıkları ve ahlaki refleksleri azalmakta, ahlaki kayıtsızlık süreçleri güçlenmektedir. Bu da medya maruziyetinin toplumsal değer sistemleri üzerinde davranışsal ve nörososyolojik bir dönüşüm yarattığını göstermektedir.

Tablo 11. İzlenen Program Türüne Göre Ahlaki Kayıtsızlık Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H4: İzlenen gündüz kuşağı programının türüne göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark var

Test Statistics ^{a,b}	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Kruskal-Wallis H	102,249
df	4
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 10. En sık izlediğiniz sabah kuşağı programı hangisidir?	

Analiz sonucunda, izlenen program türüne göre ahlaki kayıtsızlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p < .001$). Ortalama sıralar incelendiğinde, özellikle "Müge Anlı ile Tatlı Sert" gibi suç ve mağduriyet temalı programları düzenli izleyen katılımcıların ahlaki kayıtsızlık düzeyleri, diğer tür programları izleyenlere ve izlemeyenlere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksektir. Bu bulgu, H4 hipotezini desteklemektedir. Bu bulgu, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı kapsamında değerlendirildiğinde beklenen bir sonuçtur. Gerbner, medyanın uzun vadeli ve sürekli maruziyet yoluyla bireylerin gerçeklik algısını değiştirdiğini, dünyayı daha tehditkâr, güvensiz ve normlardan sapmış olarak algılama eğilimi yarattığını savunur. Özellikle gündüz kuşağı programları gibi dramatize edilmiş, çatışma ve suç temalı içerikler, bireylerin empatik bağlarını zayıflatabilir, toplum normlarına ilişkin duyarlılıklarını köreltebilir.

Buna ek olarak, Korte tarafından da belirtildiği üzere, medya içeriklerine sürekli maruziyet, beynin sosyal biliş ve empati merkezleri üzerinde etkiler yaratabilir. Özellikle suç, adaletsizlik ve toplumsal norm ihlali gibi temaların sıkça işlendiği içeriklere maruz kalan bireylerde, nöroplastisite yoluyla ahlaki duyarlılıkta aşınma meydana gelebilmektedir.⁵⁵ Bu süreç, bireylerin ahlaki yargı sistemlerinde duyarsızlaşmaya ve davranışsal düzeyde kayıtsızlığa yol açabilir. Bu bağlamda, düzenli olarak belirli program türlerini izleyen bireylerde ahlaki kayıtsızlık düzeylerinin yüksek çıkması hem nörobilimsel hem de kültürel kuramlarla uyumlu bir bulgudur.

Tablo 12. Günlük Yaşama Etki Algısına Göre Ahlaki Kayıtsızlık Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H5: İzlenen içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algıya göre ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Kruskal-Wallis H	92,520
df	2
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 13. İzlediğiniz içeriklerin sizin günlük yaşamınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?	

55 Korte, "The Impact of the Digital Revolution on Human Brain and Behavior: Where Do We Stand?", 101-111.

Tablo 13. Günlük Yaşama Etki Algısı Mann-Whitney U Analizi

Test Statistics ^a	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Mann-Whitney U	12636,000
Wilcoxon W	35214,000
Z	-9,099
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000
a. Grouping Variable: 13. İzlediğiniz içeriklerin sizin günlük yaşamınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?	

Analiz sonuçlarına göre, izlenen içeriklerin günlük yaşama etkisine ilişkin algı ile ahlaki kayıtsızlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($H(2) = 92.520, p < .001$). Günlük yaşamlarının medya içerikleri tarafından etkilendiğini düşünen katılımcıların ahlaki kayıtsızlık düzeyleri, etkilenmediğini belirtenlere kıyasla anlamlı biçimde daha yüksektir ($U = 12636.00, Z = -9.099, p < .001$). Bu bulgu, H_5 hipotezini desteklemekte ve medya deneyiminin bireyin değer sistemleri üzerindeki dönüştürücü etkisini göstermektedir.

Bu sonuç, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı çerçevesinde, televizyonun toplumsal gerçeklik algısını biçimlendiren bir "süreklilik kültürü" olarak işlev gördüğünü doğrulamaktadır. Gündüz kuşağı programları, izleyicinin yaşam deneyimlerini medya metinleriyle özdeşleştirmesine neden olarak, toplumsal normları "doğallaştırılmış" bir biçimde yeniden üretir. Bu süreçte, bireyler medyada tekrar eden etik ihlalleri olağanlaştırarak ahlaki duyarlılıklarını yitirme eğilimi gösterirler. Özellikle kadın temsillerinin dramatize edildiği içerikler, duygusal katarsis yaratırken aynı zamanda sosyal gerçekliği medyatik bir simülasyona dönüştürmektedir.⁵⁶

Bu durum, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı ile de uyumludur. Bandura, bireylerin medya aracılığıyla gözlemsel öğrenme yoluyla davranış modellerini içselleştirdiklerini ve sık tekrar eden sosyal norm ihlallerine maruz kaldıkça ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarının güçlendiğini belirtmiştir.⁵⁷ Günlük yaşamında medyadan etkilendiğini düşünen bireylerde bu süreç daha belirgin hâle gelmekte; medya davranışsal bir modelden ziyade, duygusal ve bilişsel bir rehber işlevi görmektedir.

Bu bulgu, DSMM ile de tutarlıdır.⁵⁸ DSMM'ye göre, medya etkileri bireysel farklar (örneğin yaş, cinsiyet, eğitim) ve motivasyonel hassasiyetlerle şekillenir. Medya içeriklerini daha fazla kişisel bağlamda deneyimleyen bireylerde, duygusal ve bilişsel işleme süreçleri medya mesajlarının daha kalıcı hale gelmesine neden olur. Bu durum, bireyin gündelik yaşantısında medya temsillerini davranışsal referans noktası olarak kullanmasına yol açar.

Nörososyolojik açıdan değerlendirildiğinde, bu bulgu Moll, Zahn ve Oliveira-Souza'nın ahlaki biliş modeli (moral cognition model) ile de uyumludur. Söz konusu modele göre ahlaki değerlendirmeler, bilişsel ve duygusal süreçlerin etkileşimiyle şekillenmektedir.⁵⁹

Ahlaki karar verme sürecinde özellikle prefrontal korteks, anterior singulat ve temporoparietal kavşak bölgeleri etkin rol oynar.⁶⁰ Bu bölgeler, empati, özdenetim ve sosyal normlara ilişkin farkındalığın nörolojik temellerini oluşturur. Gündelik yaşamda medya etkisini daha yoğun hissedilen bireylerde bu bölgelerdeki nöroplastik değişimlerin ahlaki değerlendirme eşiğini düşürdüğü, dolayısıyla ahlaki kayıtsızlığın sinaptik düzeyde pekişebileceği öne sürülebilir.

Sonuç olarak, medya içeriklerinin bireyin gündelik yaşam algısına nüfuz etmesi, hem kültürel hem nörobiyolojik düzeyde ahlaki çözülmeyi kolaylaştıran bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. İzlenen içeriklerin yalnızca bilişsel değil, duygusal ve nöroplastik süreçler üzerinden de ahlaki norm sistemini yeniden yapılandığı bu çalışmayla ortaya konmuştur. Etki büyüklüğü $\eta^2 = .17$ olup, farkın orta-yüksek düzeyde anlamlı bir etki yarattığı tespit edilmiştir.

56 Zehra Dursun ve Vahit İlhan, "Sosyal Medya Bağlamında Gündüz Kuşağı Televizyon Programlarının İzleyici Profili," 1204-1205.

57 Bandura, "Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities," 193-195.

58 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 226.

59 Jorge Moll ve diğerleri, "The Neural Basis of Moral Cognition," 161-163.

60 Rizzolatti ve Craighero, "The Mirror-Neuron System," 169-170.

Tablo 14. İzleme Süresine Göre Medya Maruziyeti Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H7: Gündüz kuşağı programlarını izleme süresine göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Medya_Maruziyet
Kruskal-Wallis H	91,502
df	3
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 8. Günde ortalama ne kadar süre izliyorsunuz?	

Analiz sonucunda, izleme süresi grupları arasında medya maruziyeti düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p < .001$). Ortalama sıralar incelendiğinde, 1-2 saat arası düzenli izleyicilerin medya maruziyeti düzeylerinin, 30 dakikadan az izleyen bireylere göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmektedir. İzleme süresi arttıkça medya maruziyeti düzeylerinde artış gözlemlenmiştir. Bu bulgu, H7 hipotezini desteklemektedir.

Tablo 15. Günlük Yaşama Etki Algısına Göre Medya Maruziyeti Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H8: İzlenen içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algıya göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Medya_Maruziyet
Kruskal-Wallis H	52,642
df	2
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 13. İzlediğiniz içeriklerin sizin günlük yaşamınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?	

Kruskal-Wallis H testi sonuçlarına göre, katılımcıların izledikleri içeriklerin günlük yaşamlarını etkilediğine ilişkin algılarına göre medya maruziyeti düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($H(2) = 52.642, p < .001$). Bu bulgu, H8 hipotezini desteklemektedir. Başka bir ifadeyle, medya içeriklerinin günlük yaşam üzerinde etkili olduğunu düşünen katılımcılar ile bu içeriklerin etkili olmadığını düşünen katılımcıların medya maruziyeti düzeyleri birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Bu sonuç, medya maruziyetinin yalnızca izleme sıklığı ile değil, bireylerin içerikleri gündelik yaşamlarıyla ilişkilendirme düzeyiyle de bağlantılı olduğunu göstermektedir. Gruplar arasındaki farkın hangi kategoriler arasında yoğunlaştığını daha açık biçimde ortaya koymak için gerekli durumlarda ikili karşılaştırma analizlerine başvurulabilir.

Tablo 16. Günlük Yaşama Etki Algısı Mann-Whitney U Analizi

Test Statistics ^a	
	Ahlaki_Kayıtsızlık
Mann-Whitney U	2355,500
Wilcoxon W	3096,500
Z	-4,349
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000
a. Grouping Variable: 14. Bu programlarda anlatılan olaylara tepkiniz zamanla değişti mi?	

Analiz sonuçlarına göre, bireylerin programlara verdikleri tepkilerin zamanla değişimiyle ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasında anlamlı fark vardır ($H(3) = 69.876, p < .001$). “Eskiden daha fazla etkilenirdim, şimdi daha az etkileniyorum” diyen katılımcıların ahlaki kayıtsızlık puanları, “hiçbir zaman etkilenmedim” diyenlere göre anlamlı biçimde daha yüksektir ($U = 2355.50, Z = -4.349, p < .001$). Bu bulgu, H₆ hipotezini desteklemektedir. Bu sonuç, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramındaki *alışkanlık yoluyla duyarsızlaşma* (habitual desensitization)

sürecini doğrular niteliktedir. Bandura'ya göre tekrar eden gözlemsel uyarılar, bireylerin ahlaki değerlendirme eşiğini zamanla düşürür; böylece davranışın yanlışlığı bilinmesine rağmen, duygusal tepki yoğunluğu azalır.⁶¹ Gündüz kuşağı programlarında sürekli sunulan şiddet, ihanet veya mağduriyet temaları, bireyin ahlaki duyarlılığını kayıtsızlığı destekleyecek eğilimde otomatik hale getirir.⁶²

Bu eğilim, Gerbner'in *Yetiştirme Kuramının* "kültürel normalleşme" etkisiyle de uyumludur. Uzun süreli maruziyet, bireylerin sosyal gerçeklik algısını dönüştürür; etik dışı olaylar, "alışılmış gündelik olgular" haline gelir. Bu süreçte medya, toplumsal norm eşiğini sessizce yeniden tanımlar.⁶³ Nörobilimsel açıdan, ulaşılan bulgular *şiddet içeriklerine duyarsızlaşma* üzerine yapılan çalışmalarla da örtüşmektedir.⁶⁴ Tekrarlanan olumsuz uyarılara maruziyet, özellikle amigdala ve prefrontal korteks etkileşiminde azalmaya yol açarak duygusal tepkilerin sönmesine neden olur. Moll, ahlaki yargının beyinde duygusal ve bilişsel ağların entegrasyonu ile üretildiğini; bu ağlar üzerindeki plastisite değişimlerinin ahlaki değerlendirmeyi zayıflatabileceğini göstermiştir.⁶⁵ Böylece medya maruziyeti, yalnızca kültürel değil, sinaptik düzeyde bir ahlaki adaptasyona da yol açmaktadır.

Ayrıca Valkenburg ve Peter'in *Differential Susceptibility Modeli*, medya etkilerinin bireysel duyarlılığa ve bilişsel filtrelemeye bağlı olduğunu belirtir. Tepkilerinin "zamanla azaldığını" belirten katılımcıların, bu filtreleme sürecini öğrenilmiş bir bilişsel savunma mekanizması olarak kullandıkları, ancak bunun aynı zamanda ahlaki ve empatik tepki azalmasına neden olduğu düşünülmektedir.⁶⁶ Benzer biçimde, "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya" çalışması, sürekli maruziyetin "duygusal uyarılma eşiğini yükselttiğini" ve izleyicilerin etik ihlallere karşı daha az rahatsızlık duymaya başladığını göstermiştir. Bu bağlamda, çalışmandaki bulgu, hem psikolojik hem nörolojik düzeyde duyarsızlaşma döngüsünün oluştuğunu göstermektedir.⁶⁷

Sonuç olarak, medya içeriklerine yönelik tepkilerin zamanla zayıflaması, bireylerde ahlaki kayıtsızlık sürecinin davranışsal, bilişsel ve nörofizyolojik boyutlarda kalıcı hale geldiğini ortaya koymaktadır. Etki büyüklüğü $\eta^2 = .13$ olarak hesaplanmış; bu, farkın orta düzeyde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 17. Zamanla Tepki Değişimine Göre Medya Maruziyeti Düzeyleri (Kruskal-Wallis H Testi)

H9: Programlara yönelik bireylerin tepkilerindeki zamanla değişime göre medya maruziyeti düzeyleri arasında anlamlı fark vardır.

Test Statistics ^{a,b}	
	Medya_Maruziyet
Kruskal-Wallis H	34,202
df	3
Asymp. Sig.	,000
a. Kruskal Wallis Test	
b. Grouping Variable: 14. Bu programlarda anlatılan olaylara tepkiniz zamanla değişti mi?	

Tablo 18. Zamanla Tepki Değişimi Mann-Whitney U Analizi

Test Statistics ^a	
	Medya_Maruziyeti
Mann-Whitney U	3515,000
Wilcoxon W	4256,000
Z	-1,643
Asymp. Sig. (2-tailed)	,100
a. Grouping Variable: 14. Bu programlarda anlatılan olaylara tepkiniz zamanla değişti mi?	

61 Bandura, "Social Cognitive Theory," 25-26.

62 Çavdar, "Gündüz Kuşağı Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Temsili," 381-382.

63 Ömer Özer ve Khuraman Jafarlı, "Türk Televizyonlarının Bakü'deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi," 868-870.

64 De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

65 Moll ve diğerleri, "The Neural Basis of Moral Cognition," 161-163.

66 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 226.

67 Yumrukuz, "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme," 93-94.

Analiz sonuçlarına göre, bireylerin programlarda anlatılan olaylara verdikleri tepkilerdeki zamanla değişim düzeyine göre medya maruziyeti ortalamaları arasında genel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($H(3) = 34.202, p < .001$). Ancak ikili karşılaştırmalarda (Mann-Whitney U) farkın anlamlılık düzeyi sınırda kalmıştır ($p = .100$). Bu durum, bireylerin medya tüketim davranışlarının artık alışkanlık temelli, otomatikleşmiş bir izleme örüntüsüne dönüştüğünü göstermektedir.

Bu sonuç, Gerbner'in yetiştirme Kuramının "maruz kalma alışkanlığı" etkisiyle doğrudan örtüşmektedir. Gerbner'e göre televizyon, bireylerin gündelik yaşamında yalnızca bilgi sağlayan bir araç değil, aynı zamanda süreklilik arz eden bir *alışkanlık nesnesi*dir. Bu nedenle, zamanla medyaya yönelik duygusal tepkiler azalsa da izleme davranışı devam eder. Bu "alışkanlık maruziyeti", bireyin medya mesajlarını sorgulamadan içselleştirmesine ve normatif filtrelerinin zayıflamasına yol açar.⁶⁸

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı bağlamında değerlendirildiğinde ise, bu bulgu "alışılmış gözlemsel öğrenme" olgusuna işaret etmektedir. Bandura, çevresel modellerin tekrarlı gözlemler yoluyla otomatik bilişsel şemalara dönüştüğünü belirtmiştir. Katılımcıların zaman içinde programlara verdikleri tepkilerin azalmasına rağmen medya tüketimlerinin sürmesi, davranışsal öğrenmenin duygusal öğrenmeden bağımsızlaştığını göstermektedir. Bu durumda, medya içerikleri bireylerin dikkat, duygu ve değer sistemlerinde bilinçdışı kodlamalar oluşturmaktadır.

Nörobilimsel açıdan bu bulgu, Rizzolatti ve Craighero'nun ayna nöron sistemine ilişkin yaklaşımı ile De ve arkadaşlarının medya maruziyetinin nörofizyolojik etkilerine ilişkin değerlendirmeleriyle ilişkilendirilebilir. Beyin, sık tekrarlanan sosyal uyaranlara karşı enerji tasarrufu amacıyla duygusal yanıt yoğunluğunu azaltmakta, ancak bilişsel düzeyde bu uyaranları otomatikleştirilmiş davranış şemalarına dönüştürmektedir. Bu durum, bireylerin medya içeriklerine olan nörolojik duyarlılıklarının azaldığını ancak izleme eyleminin devam ettiğini göstermektedir.⁶⁹ Benzer biçimde, ahlaki karar verme süreçlerinde medial prefrontal korteks ve anterior singulat korteksin duygusal tepkiyle birlikte aktifleştüğünü, ancak tekrarlanan uyaranlarda bu alanlardaki etkinliğin azaldığını vurgulamıştır. Bu bulgu, çalışmadaki "tepki değişimi" değişkeniyle birebir örtüşmektedir: zaman içinde duygusal yanıt azalmış, fakat medya maruziyeti sürmüştür.⁷⁰

Ayrıca, DSMM'ye göre medya etkileri, öz düzenleme, motivasyon ve empati kapasitesi gibi bireysel özellikler tarafından biçimlenmektedir. Bu çerçevede, elde edilen bulgu, "maruziyet alışkanlığı-duyarsızlaşma" döngüsünün kişisel eğilimlerle güçlenebileceğine işaret etmektedir. Buna göre, zaman içinde değişen tepkiler yalnızca duygusal yorgunlukla değil, medya içeriklerinin bireysel duyarlılıklar üzerinden işlenme biçimiyle de ilişkili görünmektedir.⁷¹

Sonuç olarak, bireylerin tepkilerinin azalmasına rağmen medya maruziyetlerinin sürmesi, medyanın hem alışkanlık yaratıcı hem de nörolojik olarak ödüllendirici bir sistem haline geldiğini göstermektedir. Bu durum, günümüz medya düzeninde ahlaki duyarlılığın değil, alışkanlık temelli maruziyetin norm haline geldiğini ortaya koymaktadır. Etki büyüklüğü $\eta^2 = .06$ olarak hesaplanmış olup farkın düşük-orta düzeyde anlamlı bir etki yarattığı görülmektedir.

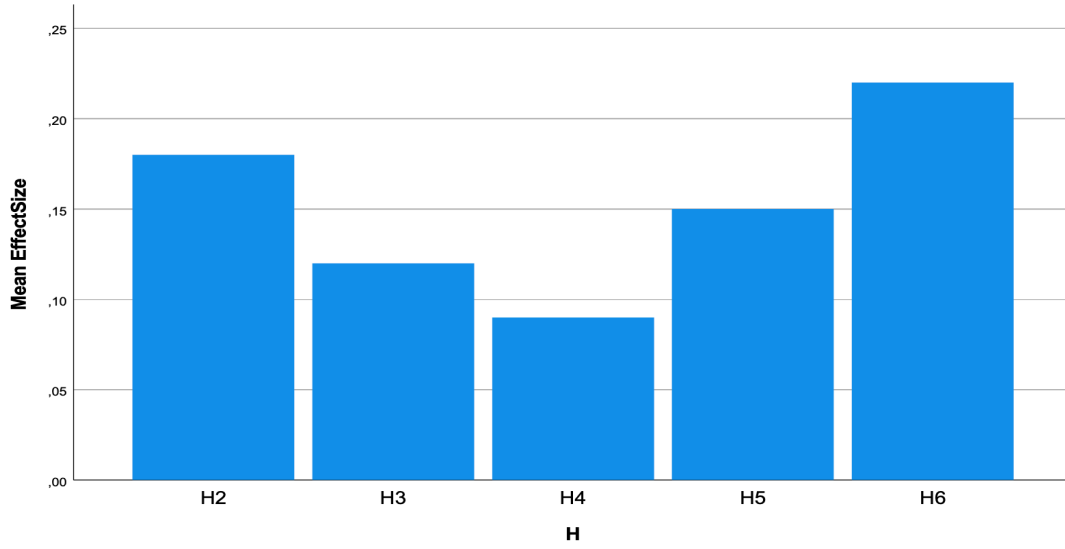
68 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 177-180.

69 Rizzolatti ve Craighero, "The Mirror-Neuron System," 169-170; De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

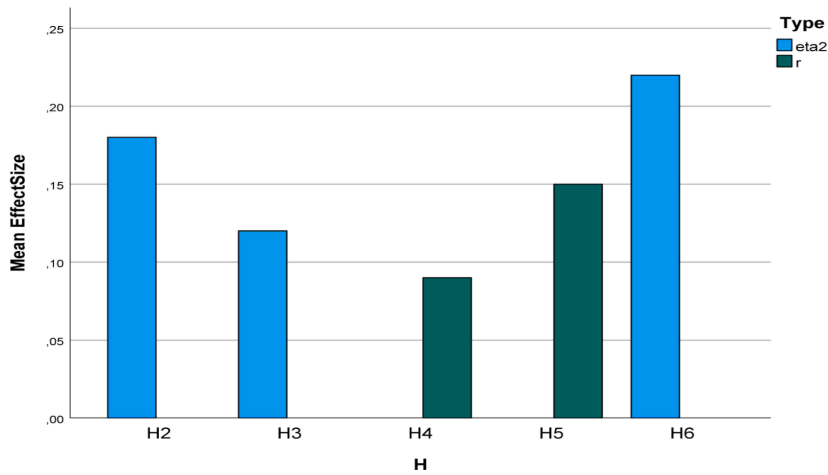
70 Moll ve diğerleri, "The Neural Basis of Moral Cognition," 161-163.

71 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 226.

3.3. Etki Büyüklüğü Analizleri

Şekil 4. Hipotezlere Göre Ortalama Etki Büyüklükleri (η^2)

Şekil 5. Hipotezlere Göre Etki Büyüklüğü Türlerinin Karşılaştırılması (η^2 ve r)

Bu çalışmada gündüz kuşağı televizyon programlarının bireylerin ahlaki duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi, yalnızca istatistiksel anlamlılık bakımından değil, ilişkinin gücü açısından da değerlendirilmiştir. Non-parametrik testlerin (Kruskal-Wallis H ve Mann-Whitney U) tamamlayıcısı olarak hesaplanan etki büyüklükleri, bu etkinin derecesini ortaya koymuştur. Kruskal-Wallis testlerinde η^2 (eta squared), Mann-Whitney U testlerinde ise r katsayısı kullanılmış; bulguların dağılımı yukarıda gösterilmiştir.

Grafikler incelendiğinde özellikle H₂ (eğitim düzeyi), H₅ (günlük yaşama etki algısı) ve H₆ (zamanla tepki değişimi) hipotezlerinde orta-yüksek düzeyde etki ($\eta^2 \approx .15-.21$; $r \approx .14-.19$) saptanmıştır. Buna karşın H₄ (program türü) hipotezinde etki düzeyinin görece düşük ($\eta^2 \approx .09$) kalması, içerik türünün tek başına ahlaki kayıtsızlığı açıklamada yeterli olmadığını, izleme süresi ve bireysel özdeşleşme düzeyinin daha belirleyici değişkenler olduğunu göstermektedir. Cohen'in sınıflandırmasına göre bu değerler, gündüz kuşağına maruziyetin ahlaki kayıtsızlığı orta-yüksek düzeyde artırdığını ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular, yalnızca bireysel davranış değişimini değil, daha geniş bir nörososyolojik adaptasyon sürecini de yansıtmaktadır. Özellikle H₆ hipotezinde gözlenen yüksek η^2 değeri, medya içeriklerine verilen duygusal tepkinin zamanla azaldığını ve bu durumun nöroplastik adaptasyonlara işaret ettiğini göstermektedir.

Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı bu durumu gözlem yoluyla öğrenme şeklinde açıklar⁷²: bireyler medya yoluyla sürekli tekrarlanan davranış kalıplarını model alır ve bu tekrar, davranışın bilişsel düzeyde pekişmesine neden olur. Aynı şekilde Gerbner'in Yetiştirme Kuramı ise bu süreci kültürel ölçekte tamamlar; sürekli maruziyet "alışkanlık kültürü" yaratarak toplumsal normların duyarlılığını aşındırır.⁷³

Bu iki kuram bir araya geldiğinde, çalışmadaki bulguların mikro (bireysel) ve makro (kültürel) düzeyde birbirini tamamladığı görülür. Eğitim düzeyi düşük bireylerde daha yüksek ahlaki kayıtsızlık puanları saptanması, medyanın öğrenilmiş davranış kalıplarını kültürel normlara dönüştürme kapasitesine işaret etmektedir. Böylece gündüz kuşağı programları, bireysel gözlemsel öğrenmeden kolektif değer aşınmasına kadar uzanan bir zincir oluşturmaktadır.

Nörobilimsel açıdan bu bulgular, nöroplastisite ve ayna nöron sistemleri üzerine yapılan araştırmalarla da uyumludur. Sürekli medya maruziyeti, empati ve ahlaki değerlendirmeden sorumlu sinir ağlarında uzun süreli yapısal adaptasyonlara yol açmaktadır.⁷⁴ Tekrarlanan uyaranlar, medial prefrontal korteksin ahlaki karar verme süreçlerindeki aktivasyonunu azaltırken, ayna nöron sisteminde gözlenen sönümleme, bireylerin başkalarının duygularına verdiği tepkilerin zayıflamasına neden olmaktadır.⁷⁵ Bu durum, Greene'in çift süreçli ahlaki karar modelinin ortaya koyduğu duygusal ve bilişsel süreçler arasındaki denge değişimiyle de ilişkilendirilebilir. Greene'e göre ahlaki yargılar hem hızlı ve duygusal hem de daha kontrollü bilişsel süreçlerin etkileşimiyle oluşur. Dolayısıyla, medya içeriklerine tekrarlı maruziyet sonucunda duygusal tepki sistemlerinin görece zayıflaması, bilişsel süreçlerin daha baskın bir konuma geçmesine ve bireylerin daha az empatik, daha otomatik ve alışılmış tepkiler üretmesine zemin hazırlayabilir.⁷⁶

Sonuç olarak, gündüz kuşağı programları bireylerde yalnızca kültürel düzeyde bir alışkanlık etkisi değil, aynı zamanda nörolojik düzeyde bir duyarsızlaşma mekanizması yaratmaktadır. İzleme süresi, içerik türü ve duygusal tepki sıklığı birlikte değerlendirildiğinde, çalışmanın bulguları "maruziyet-duyarsızlaşma-alışkanlık döngüsü" adı verilebilecek bütüncül bir nörososyolojik model önermektedir. Bu döngü, medyanın toplumsal ahlak üzerindeki etkisini yalnızca kültürel kodların değil, sinaptik bağlantıların da yeniden yapılanması üzerinden açıklamakta; böylece medya maruziyetinin toplumsal değerler üzerindeki kalıcı etkilerini hem nörobilimsel hem sosyolojik düzeyde görünür kılmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırma, gündüz kuşağı televizyon programlarına maruziyet ile bireylerin ahlaki kayıtsızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi nörososyolojik bir çerçevede incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ve bu ilişkinin eğitim düzeyi, izleme süresi, program türü ve içeriklerin gündelik yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algı gibi değişkenlere göre farklılaştığını göstermektedir. Bu sonuçlar, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı ve medya etkilerinin bireysel farklılıklara göre değişebileceğini vurgulayan yaklaşımlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bölümde, araştırmanın temel bulguları hipotezler doğrultusunda ele alınmakta; söz konusu bulguların ilgili literatürle ne ölçüde örtüştüğü tartışılmakta; ardından araştırmanın sınırlılıkları ve sonuçlarına yer verilmektedir.

Araştırmanın temel bulgusu, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgu, H1 hipotezini desteklemekte ve Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı ile uyumlu bir örüntü ortaya koymaktadır. Bandura'ya göre bireyler, davranış kalıplarını yalnızca doğrudan deneyim yoluyla değil, gözlem yoluyla da öğrenmektedir.⁷⁷ Bu çerçevede, gündüz kuşağı televizyon programlarında sıkça yer alan suç, şiddet, mağduriyet ve norm ihlali temalarının tekrar eden biçimde sunulması, izleyicilerin bu içeriklere yönelik ahlaki duyarlılıklarının zayıflamasına zemin hazırlayabilmektedir. Dolayısıyla araştırmada saptanan pozitif ilişki, medya içeriklerinin bireylerin ahlaki değerlendirme süreçleri üzerinde aşındırıcı bir etki oluşturabileceğine işaret etmektedir.⁷⁸ Araştırma bulguları, medya içeriklerinin yalnızca olayları aktaran nötr bir araç olmadığını, aynı zamanda ahlaki değerlendirme süreçlerini etkileyebilen bir toplumsal anlam üretim alanı olduğunu göstermektedir. Özellikle suç, şiddet, mağduriyet ve norm ihlali

72 Bandura, "Social Cognitive Theory," 25-27.

73 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 180-181.

74 Decety ve Meyer, "From Emotion Resonance to Empathic Understanding," 1053-1056.

75 Rizzolatti ve Craighero, "The Mirror-Neuron System," 169-170.

76 Greene, "Dual-Process Morality and the Personal/Impersonal Distinction: A Reply to McGuire, Langdon, Coltheart, and Mackenzie," 581.

77 Bandura, "Social Cognitive Theory," 26.

78 De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

içeren içeriklerin tekrar eden biçimde sunulması, izleyicilerin bu temalara yönelik duyarlılıklarının zayıflamasına ve ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarının daha kolay devreye girmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu sonuç, Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı ile uyumludur; çünkü söz konusu kuram, bireylerin gözlem yoluyla edindikleri davranış örüntülerini zamanla içselleştirebildiklerini vurgulamaktadır.⁷⁹ Benzer biçimde, Yumrukuz'un şiddet içeriklerinin bağlamdan koparılarak dolaşıma sokulmasının duyarsızlaşmayı artırdığına ilişkin bulguları ile Çavdar'ın gündüz kuşağı programlarında toplumsal cinsiyet temelli sorunların yeniden üretildiğine dair tespitleri de bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir.⁸⁰ Bu yönüyle çalışma, gündüz kuşağı programlarının etkilerinin yalnızca iletişimsel ya da kültürel bir olgu olarak değil, bireysel ve toplumsal düzeyde ahlaki aşınmayı etkileyebilen bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, medya maruziyetinin bireylerin toplumsal gerçeklik algısı ile ilişkili sonuçlar doğurabildiğine işaret etmesidir. Bu bulgu, Gerbner'in Yetiştirme Kuramı ile uyumludur. Söz konusu kurama göre televizyon, özellikle şiddet, suç ve mağduriyet içeriklerini tekrar eden biçimde sunduğunda, izleyicilerin dünyayı olduğundan daha tehditkâr ve güvensiz algılamalarına zemin hazırlayabilmektedir.⁸¹ Bu sendroma sahip bireyler, gerçekte olduğundan daha fazla şiddet ve suç olduğuna inanır, çevreye karşı güvensizlik geliştirir ve sosyal dayanışmadan uzaklaşırlar. Gündüz kuşağı programlarının sürekli tekrar eden suç, cinayet, kayıp ve mağduriyet temaları, bu kuramın öngördüğü biçimde izleyicilerin gerçeklik algısını çarpıtmaktadır. Özellikle eğitim düzeyi daha düşük ve medya okuryazarlığı sınırlı bireylerde, medya temsillerinin gerçekliğin doğrudan bir yansıması olarak algılanma olasılığı artabilmektedir. Bu durum, toplumsal güven duygusunun zayıflaması, sosyal dayanışmanın aşınması ve ahlaki kayıtsızlık eğiliminin güçlenmesiyle ilişkili görünmektedir.⁸² Türkiye bağlamında gündüz kuşağı programlarının geniş izleyici kitlelerine ulaşması, bu etkilerin toplumsal düzeyde daha görünür hale gelmesine neden olabilmektedir.

Bu araştırmanın özgün katkılarından biri, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkiyi nörososyolojik bir çerçevede ele almasıdır. Elde edilen bulgular, özellikle H1, H3, H5 ve H6 hipotezlerinin desteklenmesiyle birlikte, medya içeriklerinin yalnızca toplumsal tutumlar üzerinde değil, empati, duygusal tepki ve ahlaki değerlendirme süreçleri üzerinde de etkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum, araştırmanın kuramsal çerçevesinde yer alan ayna nöron sistemi, ahlaki biliş ve çift süreçli karar verme yaklaşımlarıyla genel olarak uyumludur. Özellikle gündüz kuşağı programlarında yoğun biçimde sunulan dramatik, çatışmalı ve mağduriyet temelli içeriklerin zamanla izleyicilerin duygusal tepkilerini zayıflatabilmesi, duyarsızlaşma sürecinin yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda nörososyolojik boyutlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.⁸³ Bu mekanizma, empati ve sosyal öğrenmenin temelini oluşturur; ancak sürekli şiddet ve olumsuz içeriklere maruz kalındığında, bu sistemin duyarlılığı azalabilir ve duyarsızlaşma süreci başlayabilir. Nitekim nörobilimsel çalışmalar, tekrarlı medya şiddeti maruziyetinin ayna nöron aktivitesinde azalmaya yol açtığını göstermektedir.⁸⁴ Benzer biçimde, Greene'in çift süreçli modeli çerçevesinde düşünüldüğünde, duygusal yükü yüksek medya içeriklerinin bireylerin daha kontrollü ve eleştirel değerlendirme süreçlerini geri plana itebileceği söylenebilir. Bu nedenle araştırma bulguları, medya etkilerini yalnızca sosyolojik ya da iletişimsel bir çerçevede değil, bilişsel ve duygusal süreçlerle birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımın gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.⁸⁵

Ayrıca, yoğun medya kullanımının prefrontal korteks üzerinde yapısal ve işlevsel değişiklikler yarattığı bilinmektedir.⁸⁶ Prefrontal korteks, özdenetim, karar verme, planlama ve ahlaki muhakeme gibi yüksek düzey bilişsel işlevlerden sorumludur. Bu bölgenin işlevselliğindeki azalma, bireylerin etik olaylara karşı daha az duygusal tepki göstermelerine ve ahlaki kaygılardan uzaklaşmalarına neden olabilir. Böylece medya etkisi, yalnızca bilişsel bir dönüşüm değil, nöronal düzeyde bir toplumsal adaptasyon süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu bulgular, medyanın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik düzlemlerde eşzamanlı olarak etkili olduğunu ve bu etkilerin birbirini güçlendirdiğini göstermektedir.

Araştırma bulguları, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkinin demografik ve bağlamsal değişkenlere göre farklılaştığını da ortaya koymuştur. Özellikle eğitime göre ahlaki kayıtsızlık puanlarının

79 Yumrukuz, "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme," 97.

80 Çavdar, "Gündüz Kuşağı Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Temsili," 381-382.

81 Gerbner, "Cultivation Analysis: An Overview," 184.

82 Valkenburg ve Peter, "The Differential Susceptibility to Media Effects Model," 225-227.

83 Rizzolatti ve Craighero, "The Mirror-Neuron System," 173-175.

84 Hari ve Kujala, "Brain Basis of Human Social Interaction: From Concepts to Brain Imaging," 459-463.

85 Greene, "Dual-Process Morality and the Personal/Impersonal Distinction: A Reply to McGuire, Langdon, Coltheart, and Mackenzie," 581.

86 De ve diğerleri, "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations," e77145.

anlamli biçimde farklılaşması H2 hipotezini desteklemektedir. Bu bulgu, DSMM ile uyumludur. Söz konusu modele göre medya etkileri, bireysel ve bağlamsal özelliklere göre farklılaşabilmektedir. Bu çerçevede, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin medya içeriklerini daha eleştirel değerlendirebildikleri, buna karşılık daha düşük eğitim düzeylerinde medya mesajlarının daha doğrudan içselleştirilebildiği söylenebilir. Böylece medya etkilerinin tüm bireylerde aynı biçimde ortaya çıkmadığı, bireysel özelliklerin bu ilişkiyi biçimlendirdiği anlaşılmaktadır.⁸⁷

Çalışmanın nörososyolojik katkısı, medya etkilerini yalnızca sosyolojik düzeyde değil, bilişsel ve duygusal süreçlerle birlikte ele almasında görülmektedir. Özellikle izleme süresi, içeriklerin gündelik yaşama etkisine ilişkin algı ve programlara verilen tepkilerin zamanla değişimiyle ilgili bulguların desteklediği H3, H5 ve H6 hipotezleri, yoğun ve tekrar eden medya maruziyetinin bireylerin duygusal tepkileri, empatik duyarlılıkları ve ahlaki değerlendirme süreçleri üzerinde aşındırıcı etkiler oluşturabileceğine işaret etmektedir. Bu yorum, araştırmamızın kuramsal çerçevesinde yer alan ayna nöron sistemi, ahlaki biliş ve çift süreçli karar verme yaklaşımlarıyla genel olarak uyumludur. Bununla birlikte, araştırmamızın öz-bildirim verilerine dayalı ve kesitsel bir tasarıma sahip olduğu dikkate alındığında, medya maruziyetinin doğrudan nörobiyolojik değişimlere yol açtığını ileri sürmekten ziyade, mevcut bulguların nörososyolojik bir yorum çerçevesinde anlam kazandığını belirtmek daha uygun olacaktır. Bu yönüyle çalışma, medya etkilerinin biyolojik, psikolojik ve toplumsal boyutlarının birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, gündüz kuşağı televizyon içeriklerinin izleyicilerde “maruziyet-duyarsızlaşma-alışkanlık” ekseninde işleyen bir örüntü oluşturabildiği görülmektedir. Suç, şiddet, mağduriyet ve norm ihlali içeren içeriklerin tekrar eden biçimde sunulması, zamanla bireylerin bu olaylara verdikleri duygusal tepkilerin zayıflamasına ve ahlaki kayıtsızlık mekanizmalarının daha kolay devreye girmesine zemin hazırlayabilmektedir. Bu durum, hem bireysel düzeyde ahlaki duyarlılığın aşınması hem de toplumsal düzeyde normatif yapıların zayıflaması açısından önem taşımaktadır.

Her bilimsel araştırmada olduğu gibi, bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, araştırma kesitsel bir desene sahiptir; bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkiler nedensellik çerçevesinde yorumlanamaz. Medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkinin yönünü daha açık biçimde ortaya koymak için boylamsal çalışmalara ihtiyaç vardır. İkinci olarak, örneklem uygun örnekleme yöntemiyle oluşturulduğundan, bulguların Türkiye geneline genellenebilirliği sınırlıdır. Üçüncü olarak, veri toplama sürecinde öz-bildirim ölçekleri kullanılmıştır. Bu durum, sosyal beğenirlik etkisi ve katılımcıların kendi davranışlarını değerlendirme biçimlerinden kaynaklanan sınırlılıklar doğurabilir. Son olarak, araştırma yalnızca gündüz kuşağı televizyon programlarına odaklanmıştır. Günümüzde dijital medya platformları, sosyal medya ve video paylaşım siteleri de yoğun biçimde kullanıldığından, gelecekteki araştırmalarda farklı medya türlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi önem taşımaktadır.

Araştırma bulgularından hareketle medya politikası, eğitim ve toplumsal farkındalık düzeylerinde bazı öneriler geliştirilebilir. Öncelikle, gündüz kuşağı programlarında suç, şiddet ve mağduriyet içeriklerinin sunumuna ilişkin etik standartların güçlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle bu içeriklerin dramatize edilmesi, sansasyonelleştirilmesi ve tekrar edilmesi konusunda daha dikkatli bir yayıncılık anlayışı benimsenmelidir. Buna ek olarak, medya okuryazarlığı eğitimlerinin farklı yaş ve toplumsal grupları kapsayacak biçimde yaygınlaştırılması, bireylerin medya içeriklerini daha eleştirel değerlendirebilmelerine katkı sağlayabilir. Akademik açıdan ise, gelecekte yapılacak çalışmaların farklı yaş grupları, sosyoekonomik düzeyler ve medya türleri arasında karşılaştırmalı analizler yürütmesi, mevcut bulguların sınanması ve genişletilmesi bakımından yararlı olacaktır.

Bu araştırmada test edilen hipotezlerin büyük ölçüde desteklendiği görülmüştür. Bulgular, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstererek H1 hipotezini doğrulamıştır. Ayrıca eğitim düzeyi (H2), gündüz kuşağı programlarını izleme süresi (H3), en sık izlenen program türü (H4), içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algı (H5) ve programlarda anlatılan olaylara verilen tepkilerin zamanla değişimi (H6) değişkenlerine göre ahlaki kayıtsızlık düzeylerinin anlamlı biçimde farklılaştığı belirlenmiştir. Benzer biçimde, izleme süresine göre medya maruziyeti düzeylerinin farklılaştığını öne süren H7 ile içeriklerin günlük yaşam üzerindeki etkisine ilişkin algıya göre medya maruziyeti düzeylerinin farklılaştığını ileri süren H8 hipotezleri de desteklenmiştir. Bu bulgular, medya maruziyetinin yalnızca niceliksel bir izleme pratiği olarak değil, aynı zamanda bireylerin içerikleri gündelik yaşamlarıyla ilişkilendirme ve bu içeriklere zaman içinde geliştirdikleri tepkisel örüntüler üzerinden işleyen çok katmanlı

87 Valkenburg ve Peter, “The Differential Susceptibility to Media Effects Model,” 226.

bir süreç olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Buna karşılık, programlara verilen tepkilerin zamanla değişimine göre medya maruziyeti düzeyleri arasında genel düzeyde anlamlı bir farklılık bulunduğunu ileri süren H9 hipotezi, genel test sonuçları bakımından desteklenmekle birlikte, ikili karşılaştırmalarda aynı açıklıkta doğrulanmaması nedeniyle daha ihtiyatlı yorumlanmalıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde, araştırma bulguları medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkinin doğrusal ve tek boyutlu bir yapıdan ziyade, bireysel özellikler, izleme alışkanlıkları ve içeriklerin öznel anlamlandırılma biçimleriyle birlikte şekillenen daha karmaşık bir örüntüye işaret ettiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma gündüz kuşağı televizyon programlarının bireylerin ahlaki yargıları, duygusal tepkileri ve toplumsal algıları üzerinde etkili olabildiğini göstermektedir. Çalışma, medya maruziyeti ile ahlaki kayıtsızlık arasındaki ilişkiyi nörososyolojik bir çerçevede ele alarak Türkiye literatürüne hem kuramsal hem de ampirik düzeyde katkı sunmaktadır. Bu bağlamda medya, yalnızca toplumsal gerçekliği yansıtan bir araç değil; aynı zamanda değerleri, normları ve ahlaki sınırları etkileyebilen bir toplumsal güç olarak değerlendirilmelidir.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The authors declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support

Yazarlar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

YZ Kullanım Beyanı / Declaration of AI use

Makalenin yazım sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dilsel düzenleme ve anlatım bütünlüğünü kontrol etme amacıyla destek alınmıştır; bilimsel içerik, veri analizi, yorum ve akademik sorumluluk tamamen yazarlara aittir. / In the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools were utilized exclusively for language editing and the review of stylistic coherence. The scientific content, data analysis, interpretations, and full academic responsibility belong entirely to the authors.

Etik Kurul Onayı / Ethics Committee Approval

Bu çalışma için Bursa Teknik Üniversitesi Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.05.2025 tarihli ve 2025-13/10 sayılı kararıyla etik kurul onayı alınmıştır. / Ethical approval for this study was obtained from the Bursa Technical University Ethics Committee for Research in Science, Engineering, and Social Sciences, with the decision dated 26 May 2025 and numbered 2025-13/10.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Merve Morkoç %60, Oya Güler %40

Kaynakça

- Arnsten, Amy F. T. "Stress Signalling Pathways That Impair Prefrontal Cortex Structure and Function." *Nature Reviews Neuroscience* 10:6 (2009): 410-422. <https://doi.org/10.1038/nrn2648>.
- Bandura, Albert. "Moral Disengagement in the Perpetration of Inhumanities." *Personality and Social Psychology Review* 3:3 (1999): 193-209. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0303_3.
- Bandura, Albert. "Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective." *Annual Review of Psychology* 52 (2001): 1-26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>.
- Büyükbaykal, Ceyda Ilgaz. "Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Yaşam". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 21 (2012): 71-75.
- Creswell, John W. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2009.
- Çavdar, Ceren. "Gündüz Kuşağı Kadın Programlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadın Temsili." *Selçuk İletişim* 12:1 (2019): 368-383. <https://doi.org/10.18094/josc.413933>.
- Çelik, Fikriye. "Medya ve Şiddet: Bir Bibliyometrik Analiz." *TRT Akademi* 9:20 (2024): 34-54. <https://doi.org/10.37679/trta.1395640>.
- De, Debasmitta, Mazen El Jamal, Eda Aydemir ve Anika Khera. "Social Media Algorithms and Teen Addiction: Neurophysiological Impact and Ethical Considerations." *Cureus* 17:1 (2025): e77145. <https://doi.org/10.7759/cureus.77145>.
- Decety, Jean ve Meghan Meyer. "From Emotion Resonance to Empathic Understanding: A Social Developmental

- Neuroscience Account." *Development and Psychopathology* 20:4 (2008): 1053-1080. <https://doi.org/10.1017/S0954579408000503>.
- Doidge, Norman. *The Brain That Changes Itself: Stories of Personal Triumph from the Frontiers of Brain Science*. New York: Viking, 2007.
- Dursun, Zehra ve Vahit İlhan. "Sosyal Medya Bağlamında Gündüz Kuşağı Televizyon Programlarının İzleyici Profili." *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi* 12:3 (2021): 1203-1222.
- Gerbner, George. "Cultivation Analysis: An Overview." *Mass Communication and Society* 1:3-4 (1998): 175-194. <https://doi.org/10.1080/15205436.1998.9677855>.
- Greene, Joshua D. "Dual-Process Morality and the Personal/Impersonal Distinction: A Reply to McGuire, Langdon, Coltheart, and Mackenzie." *Journal of Experimental Social Psychology* 45:3 (2009): 581-584. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2009.01.003>.
- Hacıkeleşoğlu, Hızır. "Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı, Dindarlık ve Ahlaki Kayıtsızlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma." *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21:2 (2021): 877-907. <https://doi.org/10.33415/daad.954334>.
- Hamer, A. H. den, E. A. Konijn, X. S. Plaisier, M. G. Keijer, L. C. Krabbendam ve B. J. Bushman. "The Content-Based Media Exposure Scale (C-ME): Development and Validation." *Computers in Human Behavior* 72 (2017): 549-557. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.02.050>.
- Hari, Emre, Canberk Cengiz, Ferhat Kılıç ve Ertan Yurdakoş. "A Clinical Approach to the Mirror Neuron System and Its Functions." *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi* 84:3 (2021): 430-438. <https://doi.org/10.26650/IUITFD.2021.814218>.
- Hari, Riitta ve Miiamaaria V. Kujala. "Brain Basis of Human Social Interaction: From Concepts to Brain Imaging." *Physiological Reviews* 89:2 (2009): 453-479. <https://doi.org/10.1152/physrev.00041.2007>.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Korte, Martin. "The Impact of the Digital Revolution on Human Brain and Behavior: Where Do We Stand?" *Dialogues in Clinical Neuroscience* 22:2 (2020): 101-111. <https://doi.org/10.31887/DCNS.2020.22.2/mkorte>.
- Meder, Mehmet ve Zuhul Çiçek. "Mahremiyet Anlayışının Yerinden Edilmesinin Aracı Olarak Kadın Programlarının Türsel ve Söylemsel Analizi: Denizli Örneği." *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12 (2012): 9-28.
- Moll, Jorge, Ricardo de Oliveira-Souza ve Roland Zahn. "The Neural Basis of Moral Cognition: Sentiments, Concepts, and Values." *Annals of the New York Academy of Sciences* 1124 (2008): 161-180. <https://doi.org/10.1196/annals.1440.005>.
- Morgan, Michael ve James Shanahan. "The State of Cultivation." *Journal of Broadcasting & Electronic Media* 54:2 (2010): 337-355. <https://doi.org/10.1080/08838151003735018>.
- Yaktıl Oğuz, Görsel. "Televizyon: Kaçınılmaz Öğreticimiz Televizyonun Toplumsal İletişimdeki Yeri." *Kurgu* 17 (2000): 27-34.
- Oh, Yunhye, Ji Hyun Baek ve Yoo-Sook Joung. "Intelligence-Dependent Differential Effects of Media Exposure on Executive Function Changes in Children: A Population-Based Cohort Study With a Longitudinal Design." *Journal of Korean Medical Science* 38:48 (2023): e411. <https://doi.org/10.3346/jkms.2023.38.e411>.
- Özer, Ömer ve Khuraman Jafarli. "Türk Televizyonlarının Bakü'deki Azerbaycanlı Üniversite Öğrencileri Üzerindeki Rolü: George Gerbner'in Yetiştirme Kuramı Yönelimi." *TRT Akademi* 9:22 (2024): 864-887. <https://doi.org/10.37679/trta.1514491>.
- Rizzolatti, Giacomo ve Laila Craighero. "The Mirror-Neuron System." *Annual Review of Neuroscience* 27 (2004): 169-192. <https://doi.org/10.1146/annurev.neuro.27.070203.144230>.
- Rogers, Everett M. *Diffusion of Innovations*. New York: Free Press, 2003.
- Sarıtaş, Süheyla. "Aile İçi Kadına Yönelik Şiddetin Sosyal ve Kültürel Dinamikleri." *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi* 16:44 (2023): 1688-1700. <https://doi.org/10.12981/mahder.1379787>.
- Serttaş, Aybike. "Türk Televizyonlarında Yayımlanan Gündüz Kuşağı Programlarında Mahremiyetin Dönüşümü." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 27 (2017): 9-27. <https://doi.org/10.31123/akil.437175>.
- Doruk Şahin, Özlem. "George Gerbner'in Yetiştirme Kuramına Özgün Bir Katkı: 'Kamular Türkü Söyleyin'."

- Etkileşim* 6 (2020): 200-204. <https://doi.org/10.32739/etkileşim.2020.6.82>.
- Tatlıoğlu, Sevrâ Su. "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura." *Sosyoloji Notları* 5:1 (2021): 15-30.
- Valkenburg, Patti M. ve Jochen Peter. "The Differential Susceptibility to Media Effects Model." *Journal of Communication* 63:2 (2013): 221-243. <https://doi.org/10.1111/jcom.12024>.
- Yavuz-Birben, Fazilet ve Hasan Bacanlı. "Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Yıldız Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2:2 (2017): 1-25. <https://doi.org/10.51280/yjer.2017.012>.
- Yumrukuz, Özlem. "Şiddete Karşı Duyarsızlaşma ve Sosyal Medya İlişkisi Üzerine Bir İnceleme." *Marmara İletişim Dergisi* 28 (2017): 89-106.

